Qorti Kriminali

Onor. Imhallef Dr. Consuelo Scerri Herrera LL.D.

Att ta' Akkuża numru 7/2018

Ir-Repubblika ta' Malta

kontra

Ahmed El Fadali Enan

Illum 3 ta' Dicembru, 2019,

Il-Qorti,

Rat l-att tal-akkuza numru 7 ta' sena 2018 migjuba fil-konfront ta' Ahmed El Fadali Enan, detentur tal-karta tal-identita' Maltija bin-numru 18749A fejn l-Avukat Generali fl-Ewwel Kap ipremetta **:**

Illi fil-ħdax (11) ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) il-pulizija tal-iskwadra ta' kontra d-droga irċeviet informazzjoni dwar Gaetano Farrugia ta' nazzjonalita' Maltija li kien ġie arrestat ġewwa t-Tunezija minħabba s-sejba ta' madwar ħamsin kilogramma (50) tar-raża tal-kannabis fil-pussess tiegħu. Irriżulta minn informazzjoni ulterjuri, li effettivament Gaetano Farrugia kien akkwista din is-sustanża f'dan l-ammont mit-Tunezija sabiex din tiġi trasferita, importata u ttrafikata ġewwa Malta wara arranġamenti li saru u bi qbil ma persuna oħra ġewwa Malta.

Din il-persuna ġiet identifikata bħala Ahmed El Fadali Enan qua l-akkużat f'dawn il-proċeduri.

Illi mill-investigazzjonijiet irriżulta li fil-ġimgħat qabel it-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010), l-akkużat Ahmed El Fadali Enan iddeċida illi jibda imexxi u jittraffika fid-droga cannabis ġewwa Malta. L-akkużat kien ftiehem ma persuni barra minn kif ukoll ġewwa Malta sabiex hu jakkwista d-droga tar-raża tal-kannabis mill-Afrika ta' Fuq u sussegwentement jikkonsenja u jittraffika l-istess lill-persuni oħra f'Malta. In esekuzzjoni ta' dan il-pjan maħsub minn qabel l-akkużat Ahmed El Fadali Enan kien jibgħat persuni minn ġewwa l-Afrika ta' Fuq sabiex dawn jivverfikaw il-kampjuni tar-raża tal-kannabis u wara li jagħżlu l-aħjar kampjuni, dawn kienu jintbagħtu mill-Marrokk għat-Tunezija tramite l-Algerija. Ġaladarba kienu jaslu fit-Tunezija, l-istess akkużat kien jibgħat persuna minn Malta sabiex takkwista u ġġib din ir-raża kannabis ġewwa pajjiżna u dan bl-intendiment li din id-droga tiġi eventwalment importata u ttrafikata ġewwa pajjiżna. Effettivament f'dan il-każ l-akkużat kien bagħat lil Gaetano Farrugia li madankollu inqabad fil-pussess ta' din id-droga qabel ma rritorna lura Malta. Irriżulta wkoll li l-akkużat kien ittrasferixxa flejjes konsiderevoli minn Malta għat-Tunezija.

Illi b'hekk, fortunatament id-droga in kwistjoni ġiet interċetata ġewwa t-Tunezija mal-arrest ta' Gaetano Farrugia u ċioe' qabel ma ġiet importata ġewwa xtutna u mgħoddija lil ħaddieħor ġewwa pajjiżna, dejjem bi qbil mal-akkużat.

Illi b'għemilu l-imsemmi Ahmed El Fadali Enan sar ħati talli fit-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) u fil-ġimgħat ta' qabel din id-data, assoċja ruħhu ma' persuna jew persuni oħra f'Malta jew ma' persuna jew persuni oħra barra minn Malta sabiex jimporta, ibiegħ jew jittraffika mediċina u droga oħra f'Malta bi ksur tad-disposizzjonijiet tal-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, jew ippromwova, ikkonstitwixxa, organizza jew iffinanzja din l-assoċazzjoni.

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmi Ahmed El Fadali Enan ħati talli fit-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) u fil-ġimgħat ta' qabel din id-data, assoċja ruħu ma' persuni oħra f'Malta u ma' persuni oħra barra minn Malta sabiex jimporta, ibiegħ jew jittraffika mediċina u droga oħra f'Malta bi ksur tad-disposizzjonijiet tal-Ordinanża dwar il-Mediċini Perikolużi, jew ippromwova, ikkonstitwixxa, organizza jew iffinanzja din l-assoċjazzjoni; jitlob li jingħamel skond il-liġi kontra l-imsemmi akkużat u illi jiġi kkundannat għal piena ta' priġunerija għal għomru u multa ta' mhux inqas minn elfejn tlett mija u tletin Euro (€2330) iżda mhux iżjed minn mija u sittax il-elf u ħames mitt Euro (€116,500) u l-konfiska favur il-gvern ta' kull flejjes jew propjeta' mobbli u immobbli oħra tal-persuna hekk misjuba ħatja skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 2,7,8,12,14,15(A),20,22(1)(a)(f)(1A)(1B)(2)(a)(i)(3A)(a)(b)(c)(d), 22A u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi u r-regoli 4 u 9 tar-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikolużi (Avviz Legali 292/39) u fl-artikoli 23, 23A u 533 tal-Kodiċi Kriminali jew għal kull piena oħra li tista' skond il-liġi tingħata għall-ħtija ta' l-imsemmi akkużat.

<u>**Illi l-Avukat Generali fit-Tieni Kap ipremetta:**</u>

Illi b'referenza għall-inċident li seħħ kif debitament imsemmi fl-ewwel kap ta' din l-Att tal-Akkuża, u ċioe fit-13 ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) u fil-ġimgħat ta' qabel din id-data, waqt li l-Pulizija tal-iskwadra ta' kontra d-droga kienu qedgħin jinvestigaw l-allegazzjonijiet magħmula u senjatament waqt li kien qed jiġi mitkellem l-akkużat Ahmed El Fadali Enan mill-Pulizija hu ammetta li kien għamel użu mid-droga kokajina madwar ħames xhur qabel ma ġie arrestat mill-pulizija u dan għall-użu personali tiegħu. Stqarr ukoll li kemm kien ilu Malta kien għamel użu mid-droga madwar ħames jew sitt darbiet. Anki d-droga kokajina hija kkunsidrata bħala droga perikoluża u illegali skond il-liġijiet tagħna.

L-akkużat ma' kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni jew liċenzja maħruġa mill-Liġi li tippermettilu jkollu fil-pussess tiegħu din is-sustanza perikoluża.

Illi d-droga kokajina hija msemmija fit-Taqsima 1 ta' l-Ewwel Skeda li tinsab ma' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi.

Illi b'għemilu l-imsemmi Ahmed El Fadali Enan sar ħati talli, madwar ħames xhur qabel it-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) u fis-snin ta' qabel, b'diversi atti magħmulin fi żminijiet differenti li jiksru l-istess dispozizzjoni tal-liġi u li kienu magħmulin b'riżolużżjoni waħda, kellu fil-pussess tiegħu d-droga kokajina meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew għall-esportazzjoni maħruġ mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima VI ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, u meta ma kienx bil-liċenza jew xort' oħra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni id-droga msemmija, u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa u ma kienx awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikolużi jew b'xi awtorita' mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa li jkollu dik id-droga li ma ġietx fornita lilu għall-użu tiegħu skond riċetta kif provdut fir-Regoli msemmija.

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmi Ahmed el Fadali Enan, ħati talli, madwar ħames xhur qabel it-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) u fis-snin ta' qabel, b'diversi atti magħmulin fi żminijiet differenti li jiksru l-istess dispozizzjoni tal-liġi u li kienu magħmulin b'riżolużżjoni waħda, kellu fil-pussess tiegħu d-droga kokajina meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew għall-esportazzjoni maħruġ mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern skond id-disposizzjonijiet tat-Taqsima VI ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi, u meta ma kienx bil-liċenzja jew xort' oħra awtorizzat li jimmanifattura jew iforni d-droga msemmija, u ma kienx b'xi mod ieħor bil-liċenzja mogtħija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa u ma kienx awtorizzat bir-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikolużi jew b'xi awtorita' mogħtija mill-Ministru responsabbli għad-Dipartiment tas-Saħħa li jkollu dik id-droga li ma ġietx fornita lilu għall-użu tiegħu skond riċetta kif provdut fir-

Regoli msemmija; jitlob li jingħamel skond il-liġi kontra l-imsemmi akkużat u illi huwa jiġi kkundannat għall-piena ta' mhux anqas minn tnax il-xahar (12) u mhux iktar minn għoxrin sena (20) u multa ta' mhux inqas minn erbħa mija u ħamsa u sittin Euro u sebgħa u tmenin ċenteżmu (€465.87) iżda mhux iżjed minn tleita u għoxrin elf, mitejn u tlieta u disgħin Euro u tlieta u sebgħin ċenteżmu (€23,293.73) skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 9, 10(1), 12, 14, 15(A), 22(1)(a)(1B)(2)(a)(ii) u 26 ta' l-Ordinanza dwar il-Mediċini Perikolużi u r-regola 4 u 9 tar-Regoli ta' l-1939 għall-Kontroll Intern fuq id-Drogi Perikolużi u fl-artikoli 18, 20, 22, 23 u 533 tal-Kodiċi Kriminali jew għal kull piena oħra li tista' skond il-liġi tingħata għall-ħtija ta' l-imsemmi akkużat.

Illi l-Avukat Generali fit-Tielet u l-Ahhar Kap ippremetta:

Illi finalment b'referenza għall-inċident li seħħ kif debitament imsemmi fl-ewwel kap ta' din l-Att tal-Akkuża, u ċioe fit-13 ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) u fil-ġimgħat ta' qabel din id-data, waqt li l-Pulizija tal-iskwadra ta' kontra d-droga kienu qedgħin jinvestigaw l-allegazzjonijiet magħmula u senjatament waqt li kien qed jiġi mitkellem l-akkużat Ahmed El Fadali Enan mill-Pulizija hu ammetta wkoll li kien għamel użu mid-droga raża meħuda mill-pjanta Cannabis li hija kkunsidrata bħala mediċina perikoluża skond l-Ordinanża dwar il-Mediċini Perikolużi (Kap 101) u dan għall-użu personali tiegħu. Skond l-akkużat hu kien ilu jagħmel użu minn din id-droga minn mindu kellu ħmistax il-sena u kwindi għal madwar ħamsa u għoxrin sena qabel ġie arrestat għar-reati ravviżati f'din l-Att tal-Akkuża u li l-aħħar darba li għamel użu mill-istess droga kien fit-tnax ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) senjatament fil-jum qabel ma ġie mitkellem mill-pulizija.

Illi l-pjanta cannabis hija ikkontrollata bil-liġi taħt l-Ewwel Skeda Taqsima I taħt l-Ordinanza Dwar il-Mediċini Perikolużi, Kapitolu 101 tal-Liġijiet ta' Malta, u l-akkużat ma' kellu l-ebda awtorizzazzjoni u permess bl-imsemmija liġi sabiex ikun fil-pussess tal-imsemmija sustanza.

Illi b'għemilu l-imsemmi Ahmed El Fadali Enan sar ħati talli, fit-tnax (12) ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) u fis-snin ta'qabel, b'diversi atti magħmulin fi żminijiet differenti li jiksru l-istess disposizzjonijiet tal-liġi, u li kienu magħmulin b'riżoluzzjoni waħda, kellu fil-pussess tiegħu, ir-raża meħuda mill-pjanta Cannabis jew xi preparazzjonijiet li jkollhom bħala bażi din ir-raża.

Għaldaqstant l-Avukat Ġenerali, fl-isem fuq imsemmi, jakkuża lill-imsemmi Ahmed El Fadali Enan, ħati talli, fit-tnax (12) ta' Jannar tas-sena elfejn u għaxra (2010) u fis-snin ta'qabel, b'diversi atti magħmulin fi żminijiet differenti li jiksru l-istess disposizzjonijiet tal-liġi, u li kienu magħmulin b'riżoluzzjoni waħda, kellu fil-pussess (ħlief fil-kors ta' transitu minn Malta jew mill-ibħra territorjali tagħha) tiegħu ir-raża meħuda mill-pjanta Cannabis jew xi preparazzjonijiet li jkollhom bħala bażi din ir-raża; jitlob li jingħamel skond il-liġi kontra l-imsemmi akkużat u illi huwa jiġi kkundannat għall-piena ta' mhux aktar minn għoxrin sena (20) priġunerija u mhux inqas minn tnax-il xahar u multa ta' mhux anqas minn erbħa mija u ħamsa u sittin Euro u sebgħa u tmenin ċenteżmu (€465.87) iżda mhux iżjed minn tleita u għoxrin elf, mitejn u tlieta u disgħin Euro u tlieta u sebgħin ċenteżmu (€23,293.73), skond dak li hemm u jintqal fl-artikoli 8(a), 9, 10(1), 12, 20, 22(1)(a), 22(2)(a)(ii) u 26 tal-kapitolu 101, u fl-artikoli 18, 23, 31 u 533 tal-Kodiċi Kriminali jew għal kull piena oħra li tista' skond il-liġi tingħata għall-ħtija ta' l-imsemmi akkużat.

Rat l-atti tal-kumpilazzjoni pprezentati flimkien ma l-att tal-akkuza msemmija;

Rat in-nota tal-eccezzjonijiet ta' Ahmed El Fadali Enan ipprezentata fir-registru ta' din il-Qorti fid-19 ta' Gunju, 2018 fejn espona bir-rispett:

1. Illi in linea preliminari, qed tigi eccepita' in-nullita' tal-Att tal-Akkuza stante li gran partem inn narrattiva esposta fl-Ewwel Kap tal-Akkuza hija kongettura u bbazata fuq detto del detto. Jinghad fl-Ewwel Kap ta' Akkuza li l-akkuzat kien ftiehem ma persuni barra minn kif ukoll gewwa Malta sabiex hu jakkwista d-droga tar-raza tal-kannabis mill-Afrika ta' Fuq u

sussegwentement jikkonsenja u jitraffika l-istess lill-persuni ohra f'Malta. Illi ma ngabet ebda prova konkreta dwar din l-allegazzjoni ghajr hearsay evidence moghtija minn persuni li l-kredibilita' taghhom hija assai dubjuza.

2. Illi in linea preliminary, wkoll qed tigi eccepita' n-nullita' tal-Att ta' Akkuza stante li tnejn mit-tlett Kapijiet ta' Akkuza, ossia l-maggoranza tal-Att tal-Akkuza, huma arginatiu fuq provi inammissibbli, ossia dijarazzjonijiet maghmula mill-akkuzat Ahmed El Fadali enan fi stqarrija fejn fiha huwa ma nghatax il-fakolta' tal-assistenza legali. Illi skont l-insejnament tal-Qorti Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem fil-kaz Mario Borg vs Malta (Kaz nru. 37537/13, deciz fit-12 ta' Jannar, 2016) gie kristallizzat il-punt li fejn persuna suspettata ma kienitx inghatat assistenza legali ghaliex il-ligi dak iz-zmien kienet tipprekludi tali dritt, kwalunkwe dikjarazzjoni li l-persuna suspettata setghet hekk ghamlet hija leziva tad-dritt taghha ghal smiegh xieraq meta tqis il-konsegwenzi li tali dikjarazzjoni ggib maghha. Ghaldaqstant l-Att tal-Akkuza kif redatt huwa palezement leziv tad-dritt tas-smiegh xieraq tal-akkuzat Ahmed El Fadali Enan u ghandu jigi ddikjarat null;

3. Illi in linea sussidjarja u minghajr pregudizzju ghas-suespost, qieghed jintalab l-isfilz tal-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat Ahmed El Fadali Enan u dan abbazi tal-fatt li tali stqarrija hija leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq tal-akkuzat kif deciz fis-sentenza sopra indikata ta' Mario Borg vs Malta (Kaz Nru., 37537/13, deciz fit-12 ta' Jannar, 2016), liema lezjoni hija ferm aktar amplifikata bil-fatt illi l-Avukat Generali bbaza zewg kapijiet ta' Akkuza fuq tali dikjarazzjonijiet;
4. Illi qieghed jintalab ukoll l-isfilz tas-segwenti dokumenti: (i) l-Istqarrijiet rilaxxjati minn Adrian Farrugia, ossia dawk immarkati bhala Dok DT u Dok DT1; (ii) tax-xhieda moghitja mill-istess Adrian Farrugia nhar id-29 ta' Jannar, 2018 (a fol 62 et seq) u (iii) tax-xhieda moghtija minn Robert Farrugia nhar l-4 ta' Marzu, 2010 (a fol 104 et seq) stante li dawn huma inammissibbli bhala

prova peress li huma interament ibbazati fuq detto del detto, ossia hearsay evidence u ma jistghux jingiebu bi prova kontra l-akkuzat;

5. Illi, minghajr pregudizzju ghall-ewwel eccezzjoni, qieghed jintalab ukoll l-isfilz tal-istqarrija guramentata ta' Adrian Farrugia stante li r-rikors mressaq mill-Pulizija ezekuttiva ghal dan il-ghan, cioe' fejn fih il-Qorti tal-Magistrati intalbet sabiex tisma' persuna bil-gurament a tenur tal-Artikolu 24(A)(12)(13) tal-Kap 101 tal-Ligijiet ta' Malta sar b'referenza ghal-terza persuna u mhux ghal-Adrian Farrugia u dan kif jirrizulta ampjament mir-rikors li jinsab a fol 4 tal-atti processwali.
6. Illi, minghajr pregudizzju ghas-suespost qieghed jintalab l-isfilz (i) tax-xhieda moghtija mill-ispettur (illum Assistant Kummissarju) Dennis Theuma a fol 12 et seq; (ii) tal-istqarrija rilaxxat mill-akkuzat Ahmed El Fadali Enan u (iii) tax-xhieda moghtija minn Zakarija Ahmed u dan abbazi tal-inamissibilita' taghhom stante li fihom ssir referenza esplicita' ghall-fatt li l-akkuzat kien diga' soggett ghall-proceduri penali quddiem dawn il-Qrati u li kien qieghed jirrisjedi ghal xi perjodu gewwa l-Facilita' Korrettiva ta' Kordin, liema referenza hija propjbita' li ssir skont l-Artikolu 459A tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta.
7. Illi l-esponenti qieghed jirriserva l-posizzjoni tieghu dwar ix-xhieda migbura bil-procedura tal-Ittri Rogatorji u dan minhabba li l-istess akkuzat Ahmed El Fadali Enan ma nghatax l-opportuinta' li jezamina r-rizultanzi tax-xhieda moghtija in kontro-ezami peress li l-Avukat Generali qabad u hareg l-Att tal-Akkuza minghajr ma saret dikjarazzjoni da parti tal-istess akkuzat dwar dawn il-provi hekk migbura.

Semghet it-trattazzjoni tal-partijiet.

Ikkunsidrat;

Illi permezz tal-ewwel eccezzjoni, l-akkuzat qieghed jecepixxi n-nullita' tal-Att ta' Akkuza stante li skont l-istess akkuzat il-gran parte minn narrativa esposta fl-Ewwel

Kap ta' Akkuza hija kongettura u bbazata fuq *detto del detto*. Jecepixxi li fl-Ewwel Kap ta' Akkuza jinghad li l-akkuzat kien ftiehem ma persuni barra minn kif ukoll gewwa Malta sabiex hu jakkwista d-droga tar-raza tal-kannabis mill-Afrika ta' Fuq u sussegwentement jikkonsenja u jittrafika l-istess lill-persuni ohra f'Malta. Li skont l-akkuzat ma ngabet ebda prova konkreta dwar din l-allegazzjoni ghajr *hearsay evidence* moghtija minn persuni li l-kredibilita' taghhom hija assaj dubbjuza.

L-akkuzat ghalhekk permezz ta' din l-ewwel imputazzjoni jissottometti li l-gran parte minn narrativa fl-Ewwel Kap ta' Akkuza hija kongettura u bbazata fuq *detto del detto*. Din il-Qorti tikkunsidra li mhuwiex l-irwol ta' din il-Qorti li f'dan l-istadju preliminari taghmel apprezzament tal-provi biex tqis jekk in-narrativa jew xi parti minnha hija bbazata fuq kongetturi jew fuq *detto del detto*. Il-gurati wara li l-Qorti fl-indirizz taghha tispjega liema prova huma ammissibli u liema ma jistghux jigu kkunsidrati, sejrin jaghmlu apprezzament tal-fatti skont il-provi li jingiebu quddiemhom u mhux skont dak li l-Avukat Generali inizzel fin-narrativa tal-kapi tal-akkuza. Ghalhekk il-gurati jiddeciedu abbazi ta' provi ammissibli li jitressqu u mhux fuq dak li l-Avukat Generali jaghzel li jnizzel fil-parti narrattiva tal-Att ta' Akkuza. Din il-Qorti ghalhekk tqies li f'dan l-istadju ma tistax tiddikjara xi prova inammissibli bhal kif lanqas ma tista' tqis l-ewwel kap tal-att ta' akkuza bhala null kif qieghed jippretendi l-akkuzat. Din il-Qorti ghalhekk qieghda tichad l-ewwel eccezzjoni tal-akkuzat.

Ikkunsidrat;

It-tieni eccezzjoni preliminari tirrigwarda n-nullita' tal-att ta' akkuza u dan stante li tnejn mit-tlett kapijiet ta' akkuza, ossia l-maggoranza tal-Att ta' Akkuza huma arginati fuq provi inammissibli, ossia dikjarazzjonijiet maghmulha mill-akkuzat fi stqarrija meta ma nghatax il-fakolta' tal-assistenza legali. Relatat ma' dan permezz tat-tielet eccezzjoni intalbet l-isfilz tal-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat u dan abbazi tal-fatt li tali stqarrija hija leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq tal-akkuzat u dan b'referenza ghas-sentenza fl-ismijiet Mario Borg vs Malta.

Illi skont dak li jirrizulta a fol 19 et sequitur l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat Ahmed El Fadali Eman u immarkata bhala DT kienet rilaxxata fit-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010). Fuq din l-istess stqarrija hemm imnizzel is-segwenti twissija:

"*M'intix obbligata li titkellem sakem ma tkunx tixtieq li titkellem, imma dak li tghid jista' jingieb bi prova*"

Din l-istqarrija ma hijiex iffirmata mill-akkuzat u taghlaq bis-segwenti:

"*Din l-istqarrija ghamiltha volontarjament, minghajr theddid, jew weghdi jew promessi ta' xi vantaggi jew favuri u wara li qrajta nikkonferma li ma rridx inzid jew innaqqas jew inbiddel xejn minnha u naghzel li ma niffirmax*'

L-Ispettur Dennis Theuma fis-seduta tad-disgha u ghoxrin (29) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) dwar l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat xehed li '*Qabel ma rrilaxxja din l-istqarrija, Ahmed Elfadali Enan gie moghti s-solitu twissija li ghandu dritt li ma jwegibx u dak li jghid jingab bhala prova kontra tieghu. Ahmed Elfadali Enan ghazel li ma jiffirmax din l-istqarrija li tikkonsisti minn hames faccati ttiajpjati. Qed ngharaf il-firma tieghi u l-firma ta' PC 1250 P. Saliba fuq kull faccata ta' din l-istqarrija. Din hija Dok. DT.*'

PC 1250 Paul Saliba li xehed ukoll fis-seduta tad-disgha u ghoxrin (29) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) spjega li '*fit-13 ta' Jannar 2010 kont xhud ta' statement ta' Ahmed Elfadali Enan li qed ngharaf fl-awla. Inghata s-solitu twissija mill-Ispettur Dennis Theuma. Niftakar li ma ffirmax. Ngharaf il-firma tieghi u l-firma ta' l-Ispettur Dennis Theuma.*'

Ghalhekk ma jirrizultax li l-akkuzat inghata d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel it-tehid tal-istqarrija bhal kif lanqas ma jirrizulta li nghata d-dritt li jkollu Avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija. Matul is-snin kien hemm zvillup sinifikanti fil-gurisprudenza Maltija dwar id-dritt ta' suspettati u akkuzati ghall-assistenza ta' Avukat matul l-investigazzjonijiet. Fis-sentenza fl-ismijiet '**Il-Pulizija (Spettur Victor Aquilina) v. Mark Lombardi**'[1] fost kunsiderazzjonijiet ohra qieset:

[1] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-12 ta' April, 2011 (Appell Civili Numru: 34/2009/1)

'*F'Malta l-procedura accettata dejjem kienet li stqarrija li ttiehdet minghand interrogat li ma jkollux l-assistenza ta' avukat fl-istadju bikri tal-investigazzjoni jew interrogatorju hi ammissibli. Din is-sistema ilha snin tigi segwita u ma gietx kontestata hlief dawn l-ahhar snin. Mill-bqija l-aktar li kienet tigi kkontestata kienet tkun il-volontarjeta` tal- istqarrija rilaxxjata. Bhala drittijiet, fost ohrajn, akkuzat kien jinghata l-'caution', kellu d-dritt ghas-silenzju u d-dritt li tal-familja jigu nfurmati bl-arrest tieghu wara certu hin (mhux mill-ewwel). Mill-bqija kien biss bl-Artikoli 355AT u 355AU tal-Kap. 9, introdotti bl-Artikolu 74 tal-Att III tal- 2002, li emenda l-Kodici Kriminali, u li gew biss fis-sehh fl- 10 ta' Frar 2010 bl-Avviz Legali 35 tal-2010, li ghall-ewwel darba nghata espressament dritt ta' access ghal avukat lill-persuna li tigi arrestata u dan taht il-kundizzjonijiet indikati fil-ligi.*'

Sentenza li ghamlet impatt sinifikanti fuq il-gurisprudenza ta' Malta hija dik tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet **Borg v. Malta'**[2] li l-akkuzat stess fin-nota bl-eccezzjonijiet preliminari jaghmel referenza ghaliha. F'dik is-sentenza, il-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem, fost numru ta' kunsiderazzjonijiet ohra, qieset li:

'*56. Early access to a lawyer is one of the procedural safeguards to which the Court will have particular regard when examining whether a procedure has extinguished the very essence of the privilege against self-incrimination. These principles are particularly called for in the case of serious charges, for it is in the face of the heaviest penalties that respect for the right to a fair trial is to be ensured to the highest possible degree by democratic societies (see Salduz v. Turkey [GC], no. 36391/02, § 54, ECHR 2008).*

57. The Court reiterates that in order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" Article 6 § 1 requires that, as a rule, access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of the accused under Article 6. The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction (see Salduz, cited above, § 55).

58. Denying the applicant access to a lawyer because this was provided for on a systematic basis by the relevant legal provisions already falls short of the requirements of Article 6 (ibid., § 56).

(ii) Application to the present case

59. The Court observes that the post-Salduz case-law referred to by the Government (paragraph 53 in fine) does not concern situations where the lack of legal assistance at the

[2] Deciza fit-12 ta' Jannar, 2016 u reza finali fit-12 ta' April 2016 (Applikazzjoni numru: 37537/13)

pre-trial stage stemmed either from a lack of legal provisions allowing for such assistance or from an explicit ban in domestic law.

60. The Court notes that it has found a number of violations of the provisions at issue, in different jurisdictions, arising from the fact that an applicant did not have legal assistance while in police custody because it was not possible under the law then in force (see, for example, Salduz, cited above, § 56; Navone and Others v. Monaco, nos. 62880/11, 62892/11 and 62899/11, §§ 81-85, 24 October 2013; Brusco v. France, no. 1466/07, § 54, 14 October 2010; and Stojkovic v. France and Belgium, no. 25303/08, §§ 51-57, 27 October 2011). A systemic restriction of this kind, based on the relevant statutory provisions, was sufficient in itself for the Court to find a violation of Article 6 (see, for example, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03 §§ 31-33, 13 October 2009; Yeşilkaya v. Turkey, no. 59780/00, 8 December 2009; and Fazli Kaya v. Turkey, no. 24820/05, 17 September 2013).

61. In respect of the present case, the Court observes that no reliance can be placed on the assertion that the applicant had been reminded of his right to remain silent (see Salduz, cited above, § 59); indeed, it is not disputed that the applicant did not waive the right to be assisted by a lawyer at that stage of the proceedings, a right which was not available in domestic law. In this connection, the Court notes that the Government have not contested that there existed a general ban in the domestic system on all accused persons seeking the assistance of a lawyer at the pre-trial stage (in the Maltese context, the stage before arraignment).

62. It follows that, also in the present case, the applicant was denied the right to legal assistance at the pre-trial stage as a result of a systemic restriction applicable to all accused persons. This already falls short of the requirements of Article 6 namely that the right to assistance of a lawyer at the initial stages of police interrogation may only be subject to restrictions if there are compelling reasons (see Salduz, cited above, §§ 52, 55 and 56).

63. There has accordingly been a violation of Article 6 § 3 (c) taken in conjunction with Article 6 § 1 of the Convention.'

Din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **'Malcolm Said v. Avukat Ġenerali; Kummissarju tal-Pulizija'**[3] fejn skont dak li jirrizulta mis-sentenza, l-akkuzat kienet ittehditlu stqarrija bla ma qabel thalla jkollu ghajnuna ta' Avukat. Il-Qorti Kostituzzjonali[4] kienet ikkunsidrat li:

'19. Is-sentenza ta' Borg iżda għandha tinqara wkoll fid-dawl tas-sentenza l-oħra, ukoll fuq imsemmija, tal-istess Qorti Ewropea fil-każ ta' Dimech fejn il-qorti tenniet illi trid tqis il-proċess fl-intier tiegħu biex tara kienx hemm smigħ xieraq, u għalhekk, fejn il-proċess kriminali, bħal fil-każ tallum, għadu għaddej, trid tistenna li jintemm il-proċess biex tqisu fl-intier tiegħu biex tara kienx hemm smigħ xieraq.

20. Madankollu, fil-każ tallum il-qorti hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l- proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija tal-attur għax tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta'

---

[3] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali nhar l-24 ta' Gunju, 2016 (Rikors kostituzzjonali numru 74/2014 JPG)

[4] Deciza fl-24 ta' Gunju 2016 (Rikors kostituzzjonali numru 74/2014 JPG)

preġudizzju għall-attur billi fl-istqarrija tiegħu l-attur ammetta l-ħtija. Fiċ-ċirkostanzi huwa xieraq illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil-proċess kriminali.

21. *Dan ma jfissirx illi l-istqarrija ttieħdet bi ksur tad-drittijiet fundamentali tal-attur; fid-dawl ta' dak kollu li ngħad fuq, partikolarment is-sentenza ta'* ***Dimech*** *il-ksur iseħħ jekk u meta jsir użu mill-istqarrija fil-proċess kriminali. Anzi, meta tqis illi fl-istqarrija l-attur ta informazzjoni utli biex jistgħu jinqabdu terzi li jittraffikaw id-droga, il-pulizija kellha raġuni tajba biex tinterroga lill-attur minnufih biex tikseb din l-informazzjoni kemm jista' jkun malajr.*

Għalhekk il-qorti sejra tilqa' dan l-aggravju fis-sens biss li tgħid illi ma kienx hemm ksur tad-dritt tal-attur għal smigħ xieraq meta tteħditlu l- istqarrija, iżda, biex ma jseħħx dak il-ksur waqt il-proċess kontra l- attur, ma hijiex sejra tħassar l-ordni tal-ewwel qorti għat-tneħħija tal- istqarrija mill-inkartament tal-proċess. Għalhekk ukoll (bla ħsara għal dak li sejjer jingħad dwar dewmien) ma huwiex il-każ li l-attur jingħata rimedju ulterjuri fil-forma ta' kumpens monetarju, u l-qorti sejra tħassar dik il-parti tas-sentenza appellata fejn l-ewwel qorti ikkundannat lill- konvenuti jħallsu lill-attur elfejn u ħames mitt euro (€2,500) bħala kum- pens għat-teħid tal-istqarrija.'

Sentenza ta' certu importanza fl-interpretazzjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq vis-a- vis id-dritt li persuna jkollha Avukat prezenti matul l-interrogazzjoni u fejn il-Qorti qieset lill-akkuzat bhala persuna vulnerabbli hija dik fl-ismijiet **'Christopher Bartolo (KI 390981M) VS Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'**[5], fejn il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) kienet ikkunsidrat li:

'Fin-nota ta' sottomissjonijiet taghhom, l-intimati jargumentaw illi l-ilment tar- rikorrent fil-meritu huwa nfondat peress illi huwa kien inghata d-dritt li jikkonsulta ma' avukat qabel l-interrogazzjoni, u filfatt kien ezercita dan id-dritt, u illi s- sentenza citati minnu fir-rikors promotur ma huma ta' l-ebda sostenn ghal l-ilment tar-rikorrent peress illi dawn jipprospettaw sitwazzjoni fejn l-interrogat ma thalliex ikellem avukat qabel ma ttehdulu l-istqarrija.

Il-Qorti rat pero illi l-ilment tar-rikorrent fir-rikors promotur tieghu m'huwiex illi ma thalliex jikkonsulta ma' avukat qabel ma ttehdietlu l-istqarrija (hlief fir-rigward tat-tieni wahda), izda proprju illi l-assistant legali tieghu ma kienx prezenti ***waqt*** *it- tehid tal-istqarrija, kif jidher per ezempju minn paragrafu 8 u 13 tar-rikors promotur.* ***M'huwiex ikkontestat illi r-rikorrent ma giex interrogat fil-presenza tal-avukat tieghu, anke ghaliex wara kollox, f'dak iz-zmien il-ligi stess ma kienitx tippermetti dan.***

Fis-sentenza fl-ismijiet ***Panovits v. Cyprus*** *deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-11 ta' Dicembru 2008 intqal illi: "...the Court observes that the concept of fairness enshrined in Article 6 requires that the accused be given the benefit of the assistance of a lawyer already at the initial stages of police interrogation.* ***The lack of legal assistance during an***

[5] Deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

__applicant's interrogation__ would constitute a restriction of his defence rights in the absence of compelling reasons that do not prejudice the overall fairness of the proceedings."

*Fuq l-istess linja ta' hsieb, fis-sentenza fl-ismijiet **Dayanan v. Turkey** deciza mill- Qorti ta' Strasbourg fit-13 ta' Ottubru 2009 u citata fir-rikors promour tar-rikorrent:*

*"In accordance with the generally recognised international norms, which the Court accepts and which form the framework for its case- law, **an accused person is entitled, as soon as he or she is taken into custody, to be assisted by a lawyer, and not only __while being questioned__** (for the relevant international legal materials see Salduz, cited above, §§ 37-44). Indeed, the fairness of proceedings requires that an accused be able to obtain the whole range of services specifically associated with legal assistance. In this regard, counsel has to be able to secure without restriction the fundamental aspects of that person's defence: discussion of the case, organisation of the defence, collection of evidence favourable to the accused, preparation for questioning, support of an accused in distress and checking of the conditions of detention."*

*Il-fatt illi l-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg evolviet sussegwentement ghas- sentenza ta' **Salduz** b'mod illi l-interpretazzjoni tad-dritt ghal smiegh mill-Qorti bdiet tikkonsidra li huwa necessarju li l-arrestat jithalla jkollu l-assistenza ta' avukat waqt l-interogattorju hija kkonfermata bl-aktar mod car fis-sentenza fl- ismijiet **Brusco v. France** deciza fl-14 ta' Ottubru 2010, fejn il-Qorti ta' Strasbourg ibbazat il-konkluzjoni taghha mhux biss fuq l-fatt illi Brusco ma thalliex ikellem avukat qabel ma gie interrogat izda anke ghaliex ma kellux access ghal avukat waqt l-ewwel interogazzjoni tieghu u l-interogazzjonijiet l-ohra kollha ta' wara dik, u dan a kuntrarju ta' dak li jezigi l-Artikolu 6:*

"L'avocat n'a donc été en mesure ni de l'informer sur son droit à garder le silence et de ne pas s'auto-incriminer avant son premier interrogatoire ni de l'assister lors de cette déposition et lors de celles qui suivirent, comme l'exige l'article 6 de la Convention."

*Konferma terga aktar cara ta' dan, tinsab fis-sentenza fl-ismijiet **Navone and others v. Monaco** deciza mill-Qorti ta' Strasbourg fl-24 ta' Ottubru 2013, fejn il- Qorti ikkonkludiet illi l-ligi ta' Monaco, li kienet tippermetti biss konsultazzjoni ma' avukat qabel l-interrogatorju, u ma kienitx tippermetti illi l-avukat ikun prezenti waqt l-interogazzjoni[6], **kienet leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq**:*

"Or, en l'espèce, nul ne conteste qu'à l'époque des faits, le droit monégasque ne permettait pas aux personnes gardées à vue de bénéficier d'une assistance d'un avocat pendant les interrogatoires : une telle assistance était donc automatiquement exclue en raison des dispositions légales pertinentes. La Cour relève en effet que le droit interne ne prévoyait qu'une consultation avec un avocat au début de la garde à vue ou de la prolongation de celle-ci, pendant une heure maximum, l'avocat étant en tout état de cause exclu des interrogatoires dans tous les cas.

[6] Bhas-sistema Maltija f'dak iz-zmien. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet **__'Christopher Bartolo (KI 390981M) VS Avukat Generali Kummissarju tal-Pulizija'__** deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) nhar it-23 ta' Novembru, 2017 (Rikors Numru: 92/2016 JPG)

(...)

Par conséquent, la Cour ne peut que constater que les requérants ont été automatiquement privés de l'assistance d'un conseil au sens de l'article 6 lors de leur garde à vue, la loi en vigueur à l'époque pertinente faisant obstacle à leur présence durant les interrogatories."

Il-Qorti rat ukoll illi anke l-Qrati ordinarji Maltin diga bdew jesprimu d-dubbji taghhom rigward jekk, il-ligi, kif kienet dak iz-zmien, kienetx tiggarantixxi adegwatament d-dritt ta' smiegh xieraq konsiderat illi ma kienetx tippermetti illi suspettat jkollu assistenza legali waqt l-interrogatorju, u dan kif jidher fis-sentenza tal-Qorti tal-Appell Kriminali deciza fis-6 ta' Ottubru 2016 fl-ismijiet ***Il-Pulizija (Spetur Jesmond J. Borg) vs Jason Cortis*** *fejn intqal illi:*

"...jista' jkun hemm lok ghal-dibattitu dwar kemm il-provvedimenti tal-Kap 9 jirrispekkjaw d-dritt ghall-assistenza legali moghti lill- arrestat tenut kont ukoll illi dan id-dritt, kif ezistenti llum taht il-ligi taghna, huwa ristrett ghal siegha qabel l-interoggatorju u b'hekk jeskludi l-jedd tal-presenza tal-avukat waqt l-istess interrogatorju. *F'dak l-istadju l-arrestat huwa soggett ghal mistoqsijiet diretti u suggestivi bir-risposti taghhom, anke jekk jghazel li ma jwegibx, bit- traskrizzjoni tieghu tkun eventwalment esebita fil-proceduri kontrih fejn ikun meqjus innocenti sakemm pruvat mod iehor."*

Huwa car ghalhekk illi skont il-gurisprudenza kostanti tal-Qorti ta' Strasbourg, hekk kif zviluppat u evolviet sussegwentement ghas-sentenza ta' Salduz, il- garanzija u protezzjoni ta' smiegh xieraq tirikjedi illi l-arrestat jinghata l-possibilita li jkollu mieghu avukat tal-fiducja tieghu waqt, u mhux biss qabel, l-interogazzjoni. Ghalhekk jidher illi l-argument tal-intimati illi dan l-ilment tar-rikorrent huwa nfondat ghaliex kienet inghata l-possibilita li jkellem avukat qabel l-ewwel interrogatorju huwa nsostenibbli ghaliex mill-gurisprudenza appena citata, jidher car illi l-arrestat ghandu jinghata l-possibilita li jkollu avukat prezenti waqt l- interogazzjoni.

M'huwiex kontestat, illi fiz-zmien in kwistjoni ***kien hemm restrizzjoni sistematika*** *li kienet timpedixxi lill-arrestat milli jkollu avukat tal-fiducja tieghu prezenti waqt l-interrogazzjoni. M'huwiex ikkontestat ukoll illi r-rikorrent ma thalliex ikollu avukat prezenti waqt l-ewwel interogazzjoni, u illi ma inghatax access ghall-avukat tieghu qabel jew waqt it-tieni interogazzjoni. Dan il-fatt wahdu, skont il-gurisprudenza tal-Qorti ta' Strasbourg, huwa bizzejjed biex tinstab lezjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq.*

Il-Qorti pero ma tistghax ma tirrilevax illi dan huwa kaz gravi u partikolari, fejn ir- rikorrent huwa afflitt minn marda serja u terminali, tant li fi zmien tal- interogazzjoni kien ikollu jaghmel sitt sieghat dialysis, fi granet alternattivi u filfatt kien gie arrestat hekk kif kien ghadu hareg minn sitt sieghat dialysis. Il-Qorti tinsab mhassba mmens illi l-pulizija ma zammew ebda record tal-kondizzjoni ta' sahha tar-rikorrent, b'mod illi ma jistghux jikkonfermaw jekk kienux taw cans lir- rikorrent jiekol u jixrob bejn sitt sieghat dialysis u l-interogazzjoni tieghu jew le, skont kif qed jallega r-rikorrent. Il-Qorti tfakkar illi sakemm ir-rikorrent kien fil- kustodja tal-pulizija, il-pulizija kienet responsabbli ghal sahhtu u ghalhekk kellha tara li jkollha informazzjoni sufficjenti dwar il-kondizzjoni medika tar-rikorrent sabiex tigi salvagwardjata sahhtu u li r-rikorrent ma jithalliex bil-guh u bil-ghatx wara sitt sieghat dialysis.

Il-Qorti hija tal-fehma illi mill-provi prodotti rrizulta l-kondizzjoni medika tar- rikorrent, li kienet tikkawzalu ugiegh kbir, ansjeta u depressjoni, dana kollu jirrendi r-rikorrent persuna vulnerabbli, specjalment ikkonsidrat illi l-ewwel interogazzjoni segwit sitt sieghat dialysis. Barra minn hekk, skont it-testimonjanza mhux kontradetta tal-psikologu Nicholas Briffa, a fol 128 – 129, ir-rikorrent huwa persuna suxxettibbli, u reza vulnerabbli minhabba l-kondizzjoni medika u d- depressjoni li minnha kien jbaghti. Di piu' l-fatt illi r-rikorrent ma kellu l-ebda esperjenza ta' interrogatorju, tirrendih aktar vulnerabbli.

Il-Qorti rat ukoll illi l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm xi ragunijiet impellanti - "compelling reasons" - sabiex ir-rikorrent ma jithalliex ikollu avukat prezenti waqt l-interogazzjonijiet tieghu. Ghalhekk, ikkonsidrat li dak iz-zmien kien hemm restrizzjoni sistematika ghad-dritt ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni, l-effetti ta' liema kienu aggravati f'dan il-kaz minhabba l-vulnerabbilita tar- rikorrent, u galadarba l-intimati ma ressqu l-ebda prova li kien hemm ragunijet serji u mpellenti li jistghu jiggustifikaw ir-restrizzjoni tad-dritt ta' assistenza legali sofferta mir-rikorrent, il-Qorti tikkonkludi illi l-ilment tar-rikorrent illi d-dritt tieghu ghal smiegh xieraq gie lez, huwa fondat.

Ghalhekk, il-Qorti tiddikjara illi r-rikorrent sofra lezjoni tad-dritt tieghu ghal smiegh xieraq minhabba restrizzjoni mhux gustifikata ghad-dritt tieghu ta' access ghal avukat.'

L-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija appellaw din is-sentenza, fejn il-Qorti fid-decizjoni taghha[7], fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, ikkunsidrat li:

'35. Fil-kaz odjern jirrizulta car li fl-istqarrijiet tieghu r-rikorrent, minkejja li qabel ma irrilaxxja l-ewwel stqarrija, l-avukat tieghu kien tah il-parir li f'dak l-istadju ma jghid xejn lill-pulizija, huwa xorta wahda iddecieda li jirrispondi ghad-domandi waqt l-interrogazzjoni, bir-rizutlat li stqarr certu fatti inkriminanti ghalih in kwantu ammetta li kien jixtri l-blokkok tal-cannabis, kemm ghall-konsum personali tieghu kif ukoll sabiex ibiegh lil terzi. Fil-fatt stqarr li kien ibiegh minnha lill-barranin li kienu Ghawdex. B'dan il-mod huwa kien ammetta li kien jittraffika dik id-droga. L-istess ammissjoni kienet giet ripetuta fit-tieni stqarrija fejn ir-rikorrent amplifika wkoll dwar minn ghand min kien jixtri d-droga.

36. Mill-premess jirrizulta manifest li l-istqarrijiet rilaxxjati mir-rikorrent ser ikollhom kif fil-fatt gja` kellhom quddiem il-Qorti Kriminali impatt fil- proceduri kriminali, mhux in kwantu ghall-ammissjonijiet, izda in kwantu l- kontenut taghhom kien ittiehed in konsiderazzjoni fil-quantum tal-piena imposta fuqu mill-Qorti Kriminali, u issa huwa car li anke l-Qorti tal-Appell Kriminali ser tiehu konsiderazzjoni tal-kontenut tal-istqarrijiet f'dan ir- rigward. Ghalhekk, ghalkemm il-proceduri kriminali ghadhom pendenti u ghalhekk ma jistax f'dan l-istadju jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni ta' smigh xieraq f'dawk il-proceduri, jekk l-istqarrijiet jithallew fil-process tal- proceduri kriminali, dawn wisq probabbilment ser isir uzu minnhom mill- Qorti tal-Appell Kriminali bi pregudizzju jew vantagg ghall-akkuzat fil- kwantifikazzjoni tal-piena, kemm dik karcerarja kif ukoll ghal dak li tirrigwarda l-multa li tista' tigi imposta.

37. Fid-dawl tal-premess it-tehid tal-istqarrijiet zgur li ser ikollhom impatt fuq l-ezitu tal-

[7] Sentenza fl-ismijiet 'Christopher Bartolo v. (1) Avukat Generali; u (2) Kummissarju tal-Pulizija' deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' Ottubru, 2018 (Rikors numru 92/16 JPG)

process kriminali u, ladarba dan isir, x'aktarx ser isir ksur tad- dritt tal-rikorrent ghal smigh xieraq tenut kont tal-fatt li dawn gew rilaxxjati mir-rikorrent fl-assenza ta' avukat li jassistih. Ghalhekk huwa xieraq li, filwaqt li f'dan l-istadju ma jistax jinghad jekk kienx hemm lezjoni ta' dan id- dritt fundamentali tar-rikorrent peress li l-proceduri kriminali ghadhom pendenti, dawn ma jithallewx jibqghu fl-inkartament tal-process kriminali'

Il-Qorti Kostituzzjonali kienet laqghet l-appell tal-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija, irrevokat is-sentenza appellata u minflok, laqghet l-eccezzjoni tal-intimati in kwantu l-proceduri odjerni huma intempestivi, u ordnat, minflok, li biex ma jsehhx ksur tad-drittijiet tar-rikorrent ma jsirx aktar uzu miz-zewg stqarrijiet rilaxxati mir-rikorrent fil-proceduri kriminali.

Fis-sentenza fl-ismijiet '**Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella**'[8] fost numru ta' kunsiderazzjonijiet, gie kkunsidrat li:

'*Riferibbilment ghall-kaz in ezami, jirrizulta illi Aldo Pistella nghata dritt li jkellem lill-avukat ta` ghazla tieghu qabel irrilaxxja l-istqarrija lill-Ispettur Malcolm Bondin. L-ispettur koncernat ikkonferma li hekk kien il-kaz, kemm meta xehed fil-kors ta` dan il-procediment, kif ukoll meta xehed fil-kawza kriminali. In partikolari, fis-seduta tal-kawza kriminali tal-20 ta` Ottubru 2014 stqarr illi :-*

"Minn hemm hekk komplejna bl-investigazzjonijiet mas-sur Aldo Pistella fejn jien tajtu d-drittijiet tieghu u fejn tajtu d-dritt tal-parir legali fejn xtaq li jkellem avukat u fil-fatt kien tkellem ma` l-avukat tieghu Dr Sarah Sultana personalment, kien tkellem l-ghada filghodu fejn kienet giet tkellmu gewwa l-kwartieri tal-Pulizija. Wara li ha l- parir legali kont komplejt bl-investigazzjonijiet mieghu...." (ara fol 19 u 20 tal-process kriminali).

Mill-istqarrija rrizulta wkoll illi Pistella kkonferma li fehem it-twissija moghtija lilu mill-pulizija u li kien kellem lil avukat tieghu qabel ma rrilaxxja l- istqarrija. Insibu a fol 29 :

"M: Fhimtha t-twissija li ghadni kif tajtek?

T: Iva.

M: Tikkonferma li kellimt lil avukat tieghek Dr Sara Sultana u gejt moghti dokument bid-drittijiet kollha tieghek bil-lingwa taljana?

T: Iva."

Madanakollu rrizulta wkoll illi Pistella ma kienx assistit mill-avukat ta` ghazla tieghu waqt it-tehid tal-istqarrija. Gara hekk ghaliex fiz-zmien meta Pistella kien qed jigi nvestigat, ma kienx hemm dritt li min kien qed jigi nvestigat jitlob li jkun assistit minn konsulent legali waqt it-tehid ta` l- istqarrija.

---

[8] Deciza mill-Qorti Civili Prim' Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali) nhar is-27 ta' Gunju, 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 104/16 JZM).

Din hija propju l-kwistjoni mertu tar-referenza kostituzzjonali odjerna, ossija jekk il-kaz ta` persuna li ma jkollhiex assistenza legali fl-istadju meta tkun giet arrestata u interrogata jikkostitwix ksur tal-jedd ghal smigh xieraq kif tutelat bl-Art 6 tal-Konvenzjoni.

Il-Qorti hadet nota tal-fatt li Aldo Pistella ddikjara li talab l-assistenza ta` avukat izda dak l-avukat ma kienx prezenti waqt l-interrogatorju.

Irrizulta wkoll mix-xiehda tal-Ispettur Bondin fil-proceduri kriminali illi waqt li kien qed jaghti l-istqarrija, Pistella kkopera izda kellu problema bejn li ried jikxef il-persuni involuti u bejn li ma riedx ; ghalhekk kien rega` nsista li jkellem lill-konsulent legali izda din it-talba kienet michuda.

L-ispettur xehed hekk a fol 25 :-

"Is-sinjur ikkopera maghna bis-shih. Il-problema li kellu s-sinjur qisu bejn jixtieq jikkopera mal-pulizija u jghid verament min huma nvoluti n-nies u minn ghand min kien qed jixtri u jassistina f`dawk l- affarijiet u bejn qed jibza` minn dawn l-affarijiet. Ghax f`hin minnhom xtaq li jghinna u f`hin minnhom rega` talab biex jitkellem fil-fatt ma` l-avukat, ghidtlu li ma jistax."

*Ghal din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l- interrogazzjoni jwassal ghal sitwazzjoni fejn l-**<u>uzu ta` l-istqarrija </u>**mehuda minghajr l-assistenza legali tammonta ghal lezjoni tad-dritt ghal smigh xieraq tal-imputat skont l-Art 6 tal-Konvenzjoni.*

Din il-Qorti tqis li ghall-kaz odjern ghandha tapplika l- gurisprudenza l-aktar ricenti tal-ECHR u tal-qrati taghna fejn inghad kjarament li d-dritt ta` l-applikant jigi rrimedjabbilment ippregudikat meta hu jirrilaxxa stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu. '

L-istess Qorti[9] kkunsidrat li:

'Fil-fehma ta` din il-Qorti, il-fatt li persuna ma kinitx assistita minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt l-istess interrogazzjoni talbet li terga` tkellem lill-avukat u tali talba giet michuda, iwassal ghal sitwazzjoni fejn id- dritt ta` dik il-persuna, fil-kaz tal-lum Aldo Pistella, kien irrimedjabbilment ippregudikat stante illi huwa rrilaxxja stqarrijiet waqt l-interrogazzjoni meta ma kienx assistit minn avukat u in segwitu dawk l-istqarrijiet jintuzaw kontra tieghu.

Issa rrizulta wkoll illi l-kawza kriminali ghadha pendenti.

Ghalkemm il-qorti ta` gurisdizzjoni kriminali eventwalment taghti decizjoni fil-mertu wara li jkun inghalaq il-gbir tal-provi, tenut kont tal- konsiderazzjonijiet kollha premessi, m`ghandux ikun illi l-kawza kriminali titkompla bl-istqarrija ta` Aldo Pistella lill-Ispettur Malcolm Bondin tkun taghmel prova ladarba rrizulta li

[9] Fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) kontra Aldo Pistella' deciza mill-Qorti Civili Prim'Awla (Gurisdizzjoni Kostituzzjonali) fis-27 ta' Gunju 2017 (Referenza Kostituzzjonali Numru. 104/16 JZM)

waqt it-tehid tal- istqarrija ma kienx prezenti l-avukat ta` Aldo Pistella.

Del resto l-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija t-tnejn sostnew illi l-kaz tal-pulizija kontra Aldo Pistella mhuwiex fondat biss fuq l-istqarrija ta` l-akkuzat izda fuq provi ohra wkoll.

Ghalkemm jibqa` l-principju li procediment gudizzjarju ghandu jitqies fit-totalita` tieghu sabiex jigi determinat kienx hemm ksur tal- jedd ghal smigh xieraq, tibqa` l-konsiderazzjoni li m`ghandu jsir ebda uzu mill-istqarrija ta` Aldo Pistella fil-process kriminali sabiex meta jintemm il-process kriminali, ma jkunx mittiefes b`irregolaritajiet.'

Il-Qorti Kostituzzjonali[10] ikkonfermat is-sentenza tal-Ewwel Qorti, fejn fost kunsiderazzjonijiet ohra dwar l-appell prezentat mill-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija ikkunsidrat li:

'Għalkemm, bħall-ewwel qorti, taqbel mal-appellanti illi f'dan l- istadju għadu ma seħħ l-ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, madankollu, kif osservat fil-każ ta' *<u>Malcolm Said</u>*[11]*, il-qorti xorta hija tal-fehma li ma jkunx għaqli li l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil-produzzjoni tal-istqarrija tal-akkużat Pistella ladarba din, għallinqas f'parti minnha, ittieħdet mingħajr ma Pistella kellu l-għajnuna ta' avukat. Għalhekk, għalkemm għadu ma seħħ ebda ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, fiċ-ċirkostanzi huwa għaqli illi, kif qalet l-ewwel qorti, ma jsir ebda użu mill-istqarrija fil- proċess kriminali sabiex, meta l-proċess kriminali jintemm, ma jkunx tniġġes b'irregolarità – dik li jkun sar użu minn stqarrija li ttieħdet mingħajr ma l-interrogat kellu l-għajnuna ta' avukat – li tista' twassal għal konsegwenzi bħal tħassir tal-proċess kollu.*

15. Il-fatt li, kif josservaw l-appellanti, hemm xiehda oħra fil-proċess barra l-istqarrija li tista' ssaħħaħ il-każ tal-prosekuzjoni ma huwiex argument kontra din il-konklużjoni. Ifisser biss li l-każ tal- prosekuzzjoni ma jiddgħajjifx bit-tneħħija tal-istqarrija waqt li jista' jingieb fix-xejn jekk l-istqarrija titħalla fil-proċess u dan possibilment iwassal għal sejbien, eventwalment, ta' ksur tal-jedd għal smigħ xieraq.'

Illi ricentement kien hemm zvilupp sinifikanti fid-decizjonijiet moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem. Fis-sentenza moghtija mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fis-sentenza **<u>'Bueze vs Belgium'</u>**[12] saret emfazi fuq il-fatt li l-fatti u l-proceduri iridu jigu evalwati fl-intier taghhom sabiex

---

[10] Fil-kawza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deciza fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM)

[11] 24 ta' Ġunju 2016. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata tnejn (2) fis-sentenza fl-ismijiet 'Il-Pulizija (Spettur Malcolm Bondin) v. Aldo Pistella' deciza fl-14 ta' Dicembru, 2018 (Rikors numru: 104/2016/1 JZM).

[12] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

jigi determinat jekk kien hemm vjolazzjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq. Filfatt qieset:

'150. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account (see Ibrahim and Others, cited above, § 274, and Simeonovi, cited above, § 120):

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice.'

Gie kkunsidrat ukoll li:

'193. In conclusion, re-emphasising the very strict scrutiny that must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the

Court finds that the criminal proceedings brought against the applicant, when considered as a whole, did not cure the procedural defects occurring at the pre-trial stage, among which the following can be regarded as particularly significant:

(a) The restrictions on the applicant's right of access to a lawyer were particularly extensive. He was questioned while in police custody without having been able to consult with a lawyer beforehand or to secure the presence of a lawyer, and in the course of the subsequent judicial investigation no lawyer attended his interviews or other investigative acts.

(b) In those circumstances, and without having received sufficiently clear prior information as to his right to remain silent, the applicant gave detailed statements while in police custody. He subsequently presented different versions of the facts and made statements which, even though they were not self-incriminating stricto sensu, substantially affected his position as regards, in particular, the charge of the attempted murder of C.L.

(c) All of the statements in question were admitted in evidence by the Assize Court without conducting an appropriate examination of the circumstances in which the statements had been given, or of the impact of the absence of a lawyer.

(d) While the Court of Cassation examined the admissibility of the prosecution case, also seeking to ascertain whether the right to a fair trial had been respected, it focused on the absence of a lawyer during the period in police custody without assessing the consequences for the applicant's defence rights of the lawyer's absence during his police interviews, examinations by the investigating judge and other acts performed in the course of the subsequent judicial investigation.

(e) The statements given by the applicant played an important role in the indictment and, as regards the count of the attempted murder of C.L., constituted an integral part of the evidence on which the applicant's conviction was based.

(f) In the trial before the Assize Court, the jurors did not receive any directions or guidance as to how the applicant's statements and their evidential value should be assessed.

194. The Court finds it important to emphasise, as it has done in other cases under Article 6 § 1 of the Convention in which an assessment of the overall fairness of the proceedings was at issue, that it is not for the Court to act as a court of fourth instance (see Schatschaschwili, cited above, § 124). In carrying out such an assessment, as required by Article 6 § 1, it must nevertheless carefully look at how the domestic proceedings were conducted, and very strict scrutiny is called for where the restriction on the right of access to a lawyer is not based on any compelling reasons. In the present case, it is the combination of the various above-mentioned factors, and not each one taken separately, which rendered the proceedings unfair as a whole.

(iv) General conclusion

195. Accordingly, there has been a violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Ghalhekk skont din is-sentenza, ir-restrizzjoni ghal access ta' Avukat waqt l-interrogatorju ma jfissirx awtomatikament li kien hemm lezjoni tad-dritt ghas-smiegh xieraq izda l-Qorti trid tqis ukoll l-'*overall fairness*' tal-proceduri sabiex tiddetermina jekk kienx hemm lezjoni o meno. F'dan ir-rigward, il-Qorti tal-Appell Kriminali fis-sentenza fl-ismijiet **'Il-Pulizija Vs Maximilian Ciantar'**[13] il-Qorti wara li ghamlet referenza ghal din is-sentenza u cioe' dik fl-ismijiet **'Philippe Bueze vs Belgium'**[14] qieset:

'Illi ghalkemm illum kif inghad il-ligi regghet giet emendata u dan sabiex jigi fis-sehh fil-ligi domestika d-dritt komunitarju fir-rigward u sabiex ukoll ir-restrizzjoni sistematika dwar id-dritt ghall-avukat jigi regolat, madanakollu fiz-zmien meta giet rilaxxjata l-istqarrija tal-appellant kien hemm dritt, ghalkemm wiehed iktar ristrett, tal-persuna suspettata biex tikkonferixxi mal-avukat tal-fiducja taghha fil-hin precedenti l-interrogatorju mill-pulizija. Illi allura din il-Qorti fid-dawl tal- pronunzjament surriferit tal-Qorti Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem ma tistax a priori tiskarta stqarrija ta' persuna li tkun inghatat l-jedd tikkonsulta ma' avukat qabel ma tigi interrogata, izda fejn l-avukat taghha ma kienx prezenti filwaqt tal- interogazzjoni, u dan ghaliex allegatament jista' jkun hemm lezjoni tad-dritt taghha ghal smigh xieraq, billi kif mistqarr f'dan il-pronunzjament kull kaz irid jitqies ghalih u cioe' allura billi jigi mistharreg f'kull kaz individwalment jekk bil-fatt illi l-persuna akkuzata ma kellhiex l-avukat prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija dan setax impinga fuq is-smigh xieraq iktar 'il quddiem tul il-proceduri penali istitwiti kontra taghha.

Din il-Qorti ma ghandhiex funzjonijiet kostituzzjonali u allura ma ghandhiex il-poter tistharreg jekk ikunx sehh lezjoni tad-dritt ta' smigh xieraq jew jekk potenzjalment dan jistax isehh u dan f'kaz fejn xi forma ta' assistenza legali tkun giet moghtija. Ma tistax il-Qorti ta' kompetenza penali tiddeciedi a priori illi bil-fatt wahdu illi fiz-zmien li l-persuna akkuzata tkun giet interrogata ma kellhiex il-jedd ikollha l-avukat prezenti maghha dan awtomatikament kien vjolattiv tal-jedd taghha ghal smigh xieraq meta l-Qorti Ewropeja issa qed tidderigi il-qrati domestici jindagaw jekk il- proceduri fl-intier taghhom kenux gusti fil-konfront tal-akkuzat bit-test allura li irid jigi segwiet fuq zewg binarji u cioe':

1. the existence of compelling reasons for the right to be witheld

2. the overall fairness of the proceedings.

Jinghad biss f'dan il-kaz illi l-appellant kien abbilment assistit tul dawn il-proceduri kriminali istitwiti kontra tieghu. Fl-ebda mument tul il-proceduri ma jqanqal il- kwistjoni dwar il-valur probatorju tal-istqarrija minnu rilaxxjata biex b'hekk il-Qorti ghandha quddiemha prova li qatt ma giet ikkontestata. Illi maghdud dan madanakollu l-Qorti tosserva li l-appellant kien ikkonsulta mal-avukat tal-fiducja tieghu qabel ma gie interrogat. F'dak iz-zmien huwa kellu sitta u ghoxrin sena u diga` kellu irregistrati kontra tieghu hdax-il kundanna biex b'hekk ma jistax jitqies li kien bniedem vulnerabbli. L-appellant qatt ma

[13] Deciza mill-Qorti tal-Appell Kriminali fis-27 ta' Frar, 2019 (Appell Numru: 514/2017)
[14] Deciza mill-Grand Chamber fid-9 ta' Novembru, 2018 (Numru: 71409/10)

jikkontendi illi hu jew l-avukat tieghu ma gewx mgharrfa mill-pulizija dwar in-natura tal-akkuzi migjuba fil-konfront tieghu jew tal-provi li l-pulizija kellhom f'idejhom. Fuq kollox dak mistqarr mill- appellant fl-istqarrija minnu rilaxxjata huwa biss korroborazzjoni ta' dak li jikkontendu l-vittmi billi dawn kienu x-xhieda ewlenija f'dan il-kaz meta jistqarru li gharfu lill-appellant bhala wiehed mill-hallelin.

Illi finalment ghalkemm il-ligi f'dak iz-zmien ma kenitx tippermetti lill-avukat li jkun prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija, madanakollu ghandu jinghad illi l-ligi kif inhi illum ma tantx toffri dik l-assistenza effettiva bil-fatt illi l-avukat ikun prezenti mal- persuna suspettata waqt li din tkun qed tigi interrogata bil-proviso ghall-artikolu 355AUA (8)(c) tal-Kodici Kriminali jiddisponi hekk:

"Id-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l-interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet."

Fil-fatt minn qari tad-Direttiva tal-Unjoni Ewropeja dwar id-Dritt tal-assistenza legali, ghalkemm din giet tramandata kwazi kelma b'kelma fil-ligi taghna, madanakollu dana l-proviso ma jirriaffigura imkien fl-artikolu 3 tad-Direttiva, li gie trasportat fl-artikolu 355AUA tal-Kodici Kriminali.

Maghmula dawn il-konsiderazzjonijiet ghalhekk din il-Qorti ma issib l-ebda mottiv li jista' igieghlha titbieghed mill-fehma milhuqa mill-Ewwel Qorti li strahet fuq ix- xiehda tal-vittmi f'dan il-kaz abbinata mal-istqarrija rilaxxjata mill-appellant u dan sabiex sejset is-sejbien ta' htija fil-konfront tieghu.'

Fil-Joint concuring opinion tal-Imhalfin Yudkivska, Vučinić, Turković and Hüseynov ghas-sentenza fl-ismijiet **'Beuze v. Belgium'**[15] fost affarijiet ohra inghad li:

'22. In sum, we believe that it is vital to make a distinction between the systematic defects and the particular defects which are found in individual cases as a result of targeted and context-specific restrictions (e.g. in terrorism cases) or as a result of mistakes and shortcomings in individual cases. It is not correct for the Court to consider the overall fairness of an individual applicant's case when a systematic ban exists, affecting every other individual in the applicant's position and in the absence of any assessment by the relevant national authorities.

23. The formulation of the exception is extremely clear: any derogation must be justified by compelling reasons pertaining to an urgent need to avert danger for the life or physical integrity of one or more people. In addition, any derogation must comply with the principle of proportionality, which implies that the competent authority must always choose the alternative that least restricts the right of access to a lawyer and must limit the duration of

[15] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

the restriction as much as possible. In accordance with the Court's case-law, no derogation may be based exclusively on the type or seriousness of the offence and any decision to derogate requires a case-by-case assessment by the competent authority. Finally, derogations may only be authorised by a reasoned decision of a judicial authority.

24. The Court must apply a strict approach to a blanket prohibition on the right to legal assistance; otherwise we will end up in conflict with the overall direction of both the case-law of the Court and EU law.'

Fis-sentenza fl-ismijiet **'Paul Anthony Caruana v. Avukat Ġenerali, Kummissarju tal-Pulizija, Reġistratur tal-Qrati u Tribunali Kriminali'**[16] il-Qorti Kostituzzjonali ghamlet referenza ghas-sentenza fuq citata fl-ismijiet **'BEUZE VS Belgium'**[17] u kkunsidrat li:

'*18. Din hija interpretazzjoni li hija eqreb mal-posizzjoni li kienet ħadet din il-qorti qabel is-sentenza ta' Borg milli mal-interpretazzjoni mogħtija mir-Raba' Sezzjoni f'Borg u effettivament tfisser li kellha raġuni il-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-posizzjoni li kienet ħadet fil-każ ta' Muscat u fis-sentenzi li segwew, qabel ma kienet kostretta tbiddel dik l-interpretazzjoni fid-dawl ta' Borg.*

19. Uħud mill-imħallfin membri tal-qorti li tat is-sentenza ta' Beuze, f'opinjoni għalihom, ikkritikaw is-sentenza fejn qalet illi, f'kull każ, trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu u mhux biss in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat, għax dehrilhom illi, izjed milli preċiżazzjoni tal-interpretazzjoni ta' Salduz fid-dawl ta' Ibrahim, is-sentenza ta' Beuze hija kapo- volġiment ta' dik il-ġurisprudenza. Hu x'inhu, hijiex preċiżazzjoni, elaborazzjoni, evoluzzjoni jew kapovolġiment, din hija sa issa l-aħħar kelma, u tagħti raġun lill-Qorti Kostituzzjonali ta' Malta fil-ġuris- prudenza li segwiet is-sentenza ta' Muscat.

20. Fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjoniiet, l-aggravju tal-attur – safejn igħid illi "l-fatt waħdu illi persuna li tkun instabet ħatja ma tkunx tħalliet tikkonsulta ma' avukat tal-fiduċja tagħha fil-mument tal-investigazzjoni u l-għotja ta' stqarrija lill-pulizija, minħabba restrizzjoni sistematika fil- liġi maltija, awtomatikament ikun ifisser illi saret vjolazzjoni tad-dritt fundamentali tas-smigħ xieraq ta' dik l-istess persuna taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea" – huwa ħażin u huwa miċħud.'

Fl-istess sentenza, il-Qorti Kostituzzjonali qieset li kien hemm raguni tajba ghall-attur li ma thalliex ikellem avukat qabel jew waqt l-ewwel interrogazzjoni u dan sabiex *issir controlled delivery* lil terza persuna li kienet tipprovdi lill-attur bid-droga. Ikkunsidrat li ma saret ebda allegazzjoni li l-istqarrija saret fic-cirkostanzi

[16] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-31 ta' Mejju, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 64/2014 JRM)
[17] Deciza mill-Grand Chamber tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fid-9 ta' Novembru, 2018 (Applikazzjoni numru: 71409/10)

mmsemmija fl-artikolu 658 tal-Kodici Kriminali ghalkemm issa jghid li kien xurban u fis-sakra meta ghamel l-istqarrija. In oltre' kkunsidrat li l-istqarrija ma kinitx ir-raguni li wasslet ghal kundanna tal-attur izda li l-attur ammetta l-htija. Din l-ammissjoni saret fil-prezenza tal-Avukat wara konsulta mieghu u quddiem Magistrat li wissieh bil-konsegwenzi tal-ammissjoni u tah l-opportunita' li jiehodha lura. Il-Qorti kkonfermat li ma kien hemm ebda ksur tal-jedd tal-attur ghal smigh xieraq.

Din il-Qorti taghmel referenza ukoll ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Stephen Pirotta v. L-Avukat Ġenerali u l-Kummissarju tal-Pulizija'</u>**[18] fejn il-Qorti wara li qieset gurisprudenza tal-Qorti Ewropeja fis-sezzjoni Maghquda, ikkunsidrat li:

'*Effettivament, dan ifisser illi – kontra dak li qalet l-ewwel qorti fis-silta miġjuba fuq – il-fatt waħdu li ma tkunx tħalliet tingħata l-għajnuna ta' avukat waqt l-interrogazzjoni, ukoll jekk ma kienx hemm raġunijiet impellenti għal dan in-nuqqas, u dik l-istqarrija ntużat fil-proċess, ma huwiex bizzejjed biex, ipso facto, jinsab ksur tal-jedd għal smigħ xieraq: trid tqis il-proċess fit-totalità tiegħu ("having regard to the development of the proceedings as a whole").*'

Il-Qorti qieset li l-attur ma garrab ebda ksur tal-jedd tieghu taht l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni jew l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea. Ikkunsidrat li:

'*Fil-każ tallum ma jista' jkun hemm ebda dell ta' dubju li l-attur kien ħati tal-imputazzjonijiet imressqa kontra tiegħu, kif wara kollox għarfet l- ewwel qorti stess. L-ewwel qorti għarfet ukoll illi l-qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali waslu għall-konklużjoni tal-ħtija tal-attur bis-saħħa ta' xiehda oħra barra l-istqarrija tiegħu. Meqjus il-proċess kriminali fl-intier tiegħu, ma jistax jingħad illi l-attur ma ngħatax smigħ xieraq: kellu għarfien tal- provi kollha mressqa kontrih u ma ntweriex li nżamm mistur xi tagħrif li kellha l-pulizija; kellu għajnuna ta' avukat waqt il-proċess quddiem il- qorti; kellu fakoltà jressaq xhieda u jagħmel konto-eżami tax-xhieda tal-prosekuzzjoni; instab ħati bis-saħħa ta' xiehda oġġettiva li, ukoll jekk ma tqisx l-ammissjoni tiegħu, rabtitu mal-inċident u ma setgħetx tħalli dubju dwar il-ħtija tiegħu.*'

[18] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors kostituzzjonali numru: 13/2016 JRM)

Fis-sentenza moghtija ricentement fl-ismijiet **'Farrugia vs. Malta'**[19] u reza finali fis-sebgha (7) ta' Ottubru tas-sena elfejn u dsatax (2019) mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem gie kkunsidrat li:

'98. Prior to the recent Beuze judgment, in a number of cases, the Court found that systematic restrictions on the right of access to a lawyer had led, ab initio, to a violation of the Convention (see, in particular, Dayanan v. Turkey, no. 7377/03, § 33, 13 October 2009 and Boz v. Turkey, no. 2039/04, § 35, 9 February 2010). That same approach was followed by the Court in relation to the Maltese context in Borg (no.37537/13, 12 January 2016).

99. Subsequently, being confronted with a certain divergence in the approach to be followed in cases dealing with the right of access to a lawyer, the Court had occasion to further examine the matter in Ibrahim and Others, Simeonovi and more recently in Beuze, all cited above, where the Court departed from the principle set out in the preceding paragraph. In Beuze, the most recent authority on the matter, the Grand Chamber gave prominence to the examination of the overall fairness approach and confirmed the applicability of a two stage test, namely whether there are compelling reasons to justify the restriction as well as the examination of the overall fairness and provided further clarification as to each of those stages and the relationship between them, as explained below.

(i) Concept of compelling reasons

100. The criterion of "compelling reasons" is a stringent one: having regard to the fundamental nature and importance of early access to legal advice, in particular at the suspect's first police interview, restrictions on access to a lawyer are permitted only in exceptional circumstances, must be of a temporary nature and must be based on an individual assessment of the particular circumstances of the case. A finding of compelling reasons cannot stem from the mere existence of legislation precluding the presence of a lawyer. The fact that there is a general and mandatory restriction on the right of access to a lawyer, having a statutory basis, does not remove the need for the national authorities to ascertain, through an individual and case-specific assessment, whether there are any compelling reasons. Where a respondent Government have convincingly demonstrated the existence of an urgent need to avert serious adverse consequences for life, liberty or physical integrity in a given case, this can amount to a compelling reason to restrict access to legal advice for the purposes of Article 6 of the Convention (see Beuze, cited above, §§ 142-143).

(ii) The fairness of the proceedings as a whole and the relationship between the two stages of the test

101. Where there are no compelling reasons, the Court must apply very strict scrutiny to its fairness assessment. The absence of such reasons weighs heavily in the balance when assessing the overall fairness of the criminal proceedings and may tip the balance towards finding a violation. The onus will then be on the Government to demonstrate convincingly why, exceptionally and in the specific circumstances of the case, the overall fairness of the

[19] Deciza mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-4 ta' Gunju, 2019 (Applikazzjoni numru: 63041/13)

criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer (see Beuze, cited above, § 145).

102. The Court further emphasises that where access to a lawyer was delayed, and where the suspect was not notified of the right to legal assistance, the privilege against self-incrimination or the right to remain silent, it will be even more difficult for the Government to show that the proceedings as a whole were fair (ibid., § 146).

103. As the Court has already observed, subject to respect for the overall fairness of the proceedings, the conditions for the application of Article 6 §§ 1 and 3 (c) during police custody and the pre-trial proceedings will depend on the specific nature of those two phases and on the circumstances of the case (ibid., § 149).

(iii) Relevant factors for the overall fairness assessment

104. When examining the proceedings as a whole in order to assess the impact of procedural failings at the pre-trial stage on the overall fairness of the criminal proceedings, the following non-exhaustive list of factors, drawn from the Court's case-law, should, where appropriate, be taken into account:

(a) whether the applicant was particularly vulnerable, for example by reason of age or mental capacity;

(b) the legal framework governing the pre-trial proceedings and the admissibility of evidence at trial, and whether it was complied with – where an exclusionary rule applied, it is particularly unlikely that the proceedings as a whole would be considered unfair;

(c) whether the applicant had the opportunity to challenge the authenticity of the evidence and oppose its use;

(d) the quality of the evidence and whether the circumstances in which it was obtained cast doubt on its reliability or accuracy, taking into account the degree and nature of any compulsion;

(e) where evidence was obtained unlawfully, the unlawfulness in question and, where it stems from a violation of another Convention Article, the nature of the violation found;

(f) in the case of a statement, the nature of the statement and whether it was promptly retracted or modified;

(g) the use to which the evidence was put, and in particular whether the evidence formed an integral or significant part of the probative evidence upon which the conviction was based, and the strength of the other evidence in the case;

(h) whether the assessment of guilt was performed by professional judges or lay magistrates, or by lay jurors, and the content of any directions or guidance given to the latter;

(i) the weight of the public interest in the investigation and punishment of the particular offence in issue; and

(j) other relevant procedural safeguards afforded by domestic law and practice (ibid., § 150).'

Fl-istess sentenza gie kkunsidrat ukoll li:

'118. However, the nature of the statements and their use is of particular relevance in the present case. The Court notes that they did not contain any confessions nor was their content self-incriminating. However, the privilege against self-incrimination is not confined to actual confessions or to remarks which are directly incriminating; for statements to be regarded as self-incriminating it is sufficient for them to have substantially affected the accused's position (see, for example, Schmid-Laffer v.Switzerland, no. 41269/08, § 37, 16 June 2015). Indeed, the statements given by the applicant, at pre-trial stage in the absence of a lawyer, were relied on by the Court of Criminal Appeal in connection with the applicant's credibility. In particular, in its judgment the Court of Criminal Appeal had noted certain inconsistencies in his statements of 1 and 2 February 2002 (see paragraph 22 above) and it had considered that he was not reliable as the applicant had replied in an evasive and hesitant way to police questions concerning his business, profitability, rent, and profits of the previous year (see paragraph 26 above). Nevertheless, the Court cannot but note that the Court of Criminal Appeal had found that A.F.'s statements had been enough to determine the applicant's guilt. In consequence its assessment of the applicant's credibility on the basis of his pre-trial statements can be considered as having been made ex abundanti cautela (out of an abundance of caution). In the light of the Court of Criminal Appeal's finding concerning the sufficiency of A.F.'s statements, the Court considers that the use it made of the applicant's statements to assess his credibility cannot be considered as having substantially affected his position.

(iii) Conclusion

119. In conclusion, while very strict scrutiny must be applied where there are no compelling reasons to justify the restriction on the right of access to a lawyer, the Court, in the specific circumstances of the case, finds that having taken into account the combination of the various above-mentioned factors, despite the lack of procedural safeguards relevant to the instant case, the overall fairness of the criminal proceedings was not irretrievably prejudiced by the restriction on access to a lawyer.

120. There has therefore been no violation of Article 6 §§ 1 and 3 (c) of the Convention.'

Interessanti hija l-*joint dissenting opinion* tal-Imhallfin Serghides u Pinto de Albuquerque fejn fost kunsiderazzjonijiet ohra, ikkunsidraw li:

'10. In any event, we are of the view that the right to a lawyer at the pre- trial stage does not hinge, in any way or form, on the state of vulnerability of the defendant. Nothing in the Convention makes the Article 6 § 3 (c) right dependent on such vulnerability. Such an abusive and restrictive interpretation of that right contradicts its essence. Every defendant, vulnerable or not, has a right, at the pre-trial stage, to a lawyer who will advise him or her on

the defence strategy to be followed.

11. Secondly, the majority state that "The applicant did not allege, either before the domestic courts or before [the Court], that the Police had exerted any pressure on him, nor that the evidence obtained had been in violation of another Convention provision"[20].

12. We disagree with this argument. The fact that a defendant has not been pressured by the police does not limit his or her right to a lawyer. Legal assistance in a criminal procedure is indispensable not only to counter pressure by the police or any other evidence obtained in violation of the Convention, but to define a strategy for the defence and adapt it to every incident throughout the entire proceedings. The police are expected to act lawfully, regardless of the manner in which a defendant presents his or her defence, with or without the benefit of legal assistance. The one has simply nothing to do with the other. Lawful conduct by the police is not a valuable argument on which to restrict the exercise of a Convention right by the defence. Ultimately, this argument by the majority reflects a very restrictive conception of the role of the lawyer in criminal procedure.

13. Thirdly, the majority state that "in the present case, the applicant was informed repeatedly in a sufficiently explicit manner of his right to remain silent and the privilege against self-incrimination"[21].

14. Again, we cannot accept this argument. The right to remain silent is not interchangeable with the right to a lawyer. These are two very different rights. Legal assistance at the pre-trial stage of a criminal procedure is essential to inform the defendant of the advantages and disadvantages, from the perspective of the defence strategy, of speaking out or remaining silent. In other words, the right to a lawyer is instrumental in effective protection of the right to remain silent (and of the privilege against self-incrimination).

15. In short, the fact that the applicant was informed of his right to remain silent if he so desired and the fact that the applicant did not claim that any pressure was exerted on him have nothing to do with his procedural right under Article 6 § 3 (c) of the Convention to have access to a lawyer. Those facts are irrelevant for the purpose of curing the breach of this right. In our view, it is a fundamental mistake at stage two not to take seriously into account the finding of stage one, especially when the test applied should be a very strict scrutiny[22]. Otherwise, what is the point of having two stages!?'

---

[20] § 111 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata hmistax (15) fil-*joint dissenting opinion* tas-sentenza citata)

[21] § 112 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sittax (16) fil-*joint dissenting opinion* tas-sentenza citata)

[22] § 108 of the present judgment. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sbatax (17) fil-*joint dissenting opinion* tas-sentenza citata)

Sussegwentement, fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta v. Martino Aiello'</u>** il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali)[23] iddeciediet ir-referenza Kostituzzjonali billi iddikjarat li fic-cirkostanzi tal-kaz mhux ser ikun jirrizulta ebda lezjoni tad-dritt fondamentali tal-akkuzat Martino Aiello ghal smigh xieraq kif sancit bl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fundamentali jekk isir uzu fil-guri kontra tieghu mill-istqarrija li huwa rrilaxxja lil pulizija fid-dsatax (19) ta' Ottubru tas-sena elfejn u erbatax (2014) wara li fost kunsiderazzjonijiet ohra, kkunsidrat li:

'Applikati dawn il-prinċipji għall-kawża li għandha quddiemha llum, din il-Qorti hija tal-fehma li ma ġiex muri li bl-użu tal-istqarrija tiegħu fil-ġuri kontra l-akkużat ser jiġi mittiefes id-dritt tiegħu għal smigħ xieraq.

Qabel xejn, din il-Qorti tgħid illi ma jirriżultax li kien hemm raġunijiet tajbin li jżommu lill-akkużat milli jkollu avukat preżenti waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jagħti l-istqarrija. L-uniku raġuni li Martino Aiello ma setax ikun mgħejjun minn avukat kienet li, dak iż-żmien, il-liġi ma kienitx tippermetti li l-akkużat ikun hekk mgħejjun f'dak l-istadju imma seta' jikkonsulta ma' avukat biss qabel l-interrogazzjoni, xi ħaġa li mhux kontestat li Martino Aiello rrifjuta li jagħmel.
Madanakollu, il-posizzjoni ġurisprudenzjali kurrenti turi li m'għadux il-każ li l-fatt waħdu li l-liġi ma kienitx tippermetti l-assistenza ta' avukat qabel jew waqt l-interrogazzjoni, awtomatikament iwassal sabiex jinstab li kien hemm ksur tad-dritt għal smigħ xieraq, kif qiegħed jippretendi l-akkużat, imma din il-Qorti għandha tqis diversi fatturi qabel tasal għall-konklużjoni tagħha.

Kif diġà ntqal, dan il-każ huwa kemmxejn differenti mill-każ ta' Aldo Pistella in kwantu li Martino Aiello kien fil-fatt irrinunzja għad-dritt tiegħu li jikkonsulta ma' avukat qabel ma ġie interrogat mill-Pulizija u assolutament ma ġiex muri li huwa xtaq li jkollu avukat preżenti waqt l-interogazzjoni jew waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija.

Proprju dwar ir-rinunzja, fil-każ ta' Paskal vs Ukraine, tal-15 ta' Settembru 2011, il-Qorti Ewropea qalet hekk:

> *"neither the letter nor the spirit of Article 6 of the Convention prevents a person from waiving of his own free will, either expressly or tacitly, the entitlement to the guarantees of a fair trial, as long as a waiver of the right is given in an unequivocal manner and was attended by the minimum safeguards commensurate to its importance."*

L-akkużat naqas milli juri wkoll li huwa għandu jitqies bħala persuna vulnerabbli. Fil-fatt,

---

[23] Deciza fis-17 ta' Ottubru, 2019 (Referenza Kostituzzjonali Numru: 38/2018 AF)

meta xehed quddiem din il-Qorti, tista' tgħid li ma semma xejn dwar iċ-ċirkostanzi tal-arrest tiegħu flimkien ma' martu mal wasla tagħhom hawn Malta. Martino Aiello la kien minorenni u lanqas kien ibati minn xi forma oħra ta' vulnerabilità fiż-żmien in kwistjoni. Lanqas jirriżulta xi prova fis-sens li ċ-ċirkostanzi li fihom ittieħdet l-istqarrija kienu għalih intimidanti. L-istqarrija ngħatat volontarjament, mingħajr theddid, wegħdi jew promessi ta' vantaġġi u wara li ngħata d-debita twissija skont il-liġi, u ċioè li ma kienx obbligat jitkellem sakemm ma kienx hekk jixtieq, iżda li dak li kien ser jgħid seta' jinġieb bħala prova kontrih. Lanqas ma ġie muri li l-akkużat ma kienx qiegħed jifhem l-import taċ-ċirkostanzi li kien jinsab fihom. Il-Qorti tinnota wkoll illi Martino Aiello ma qajjem l-ebda lment dwar l-istqarrija li kien irrilaxxja qabel ma ġie deċiż il-każ ta' Borg vs Malta imma huwa talab lill-Qorti Kriminali sabiex ikun jista' jressaq eċċezzjoni dwar l-inammissibilità tal-istqarrija biss minħabba dak deċiż mill-Qorti Ewropea fl-imsemmija każ. Imma kif rajna, din il-ġurisprudenza m'għadhiex applikabbli inkondizzjonatament safejn l-akkużat qiegħed jippretendi li l-istqarrija tiegħu mhijiex ammissibbli bħala prova abbażi tal-fatt waħdu li dak iż-żmien ma setax ikun assistit minn avukat waqt l-interrogazzjoni u waqt li kien qiegħed jirrilaxxja l-istqarrija. Anzi, għandhom jittieħdu in konsiderazzjoni diversi fatturi li flimkien jagħmlu ċ-ċirkostanzi tal-każ.

Martino Aiello fl-ebda stadju ma kkontesta l-awtentiċità tal-prova li ġabet il-Prosekuzzjoni kontrih, liema prova mhijiex limitata għall-istqarrija in kwistjoni. Lanqas ma oppona għall-preżentata ta' dik l-evidenza. L-assjem tal-provi ser ikun evalwat minn Imħallef u għalhekk, minn persuna b'għarfien għoli tal-proċedura legali u l-liġi Maltija.

Finalment, il-Qorti tqis illi huwa indubbjament fl-interess pubbliku li jiġi investigat u imressaq sabiex jiġi ġudikat mill-Qrati ta' ġurisdizzjoni kriminali l-akkużat li nqabad in flagrante jittraffika d-droga f'Malta.

Għaldaqstant, il-Qorti ssib li l-akkużat Martino Aiello ma rnexxilux juri li tassew ser iġarrab ksur tad-dritt tiegħu għal smigħ xieraq bl-użu fil-ġuri kontra tiegħu tal-istqarrija li rrilaxxja fid-19 ta' Ottubru 2014.'

Dik is-sentenza hija llum il-gurnata soggetta ghal appell li huwa pendenti.

Ikkunsidrat;

Illi l-izvillup fl-interpretazzjonijiet dwar il-jedd ta' smiegh xieraq kif moghtija mill-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fosthom fis-sentenzi sucitati fl-ismijiet 'Beuze vs Belgium' moghtija mill-Grand Chamber u s-sentenza tal-Qorti Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem fl-ismijiet 'Farrugia vs. Malta' gia gie rifless fil-pozizzjoni li l-Qorti Kostituzzjonali u l-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) qeghdin jiehdu meta jikkunsidraw jekk kienx hemm ksur tal-jedd ta' smiegh xieraq meta suspettat jew akkuzat ma jkunx inghata l-jedd li jikkonsulta ma' Avukat qabel ir-

rilaxx tal-istqarrija u meta ma jkunx inghata l-jedd li jkollu Avukat prezenti matul l-interogatorju. Jirrizulta li hemm zvillup fis-sens li l-fatt li stqarrija tkun ittiehdet minghajr il-prezenza tal-Avukat mhuwiex awtomatikament jigi kkunsidrat bhala lezjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq izda qieghed jittiehed kont tal-proceduri fit-totalita' taghhom sabiex jigi determinat jekk kienx hemm lezjoni o meno tad-dritt ghal smiegh xieraq. Fil-kaz odjern jirrizulta li l-akkuzat mhux biss ma nghatax id-dritt li jkollu Avukat tal-ghazla tieghu **<u>prezenti waqt it-tehid tal-istqarrija</u>** izda lanqas ma jirrizulta li nghata d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat **<u>qabel it-tehid tal-istqarrija</u>**.

L-akkuzat filfatt jibbaza it-tieni u t-tielet eccezzjonijiet preliminari fuq il-premessa li l-akkuzat ma nghatax il-fakolta' tal-assistenza legali u li l-istqarrija hija leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq tal-akkuzat. Din il-Qorti mhijiex sejra tqis jekk kienx hemm lezjoni tad-dritt fundamentali tieghu ghal smiegh xieraq u dan stante li ma hijiex fil-kompetenza ta' din il-Qorti biex tqis dan izda sejra tiddeciedi jekk l-istqarrija tal-akkuzat ghandhiex tibqa' fl-atti u ghalhekk ghandhiex valur probatorju.

Din il-Qorti taghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet **<u>'Graziella Attard v. Avukat Ġenerali'</u>**[24] fejn ir-rikorrenti f'dik il-kawza skont ma jirrizulta mis-sentenza kienet insistiet li l-fatt wahdu li ma thallietx tkellem Avukat qabel ma kienet interrogata huwa bizzejjed biex ikun hemm ksur tal-jedd ghal smiegh xieraq**.** F'dik is-sentenza il-Qorti Kostituzzjonali qieset li:

> '*9. Igħid sew għalhekk l-Avukat Ġenerali illi l-jedd mogħti taħt l-art. 6 tal- Konvenzjoni (kif ukoll taħt l-art. 39 tal-Kostituzzjoni*[25]*) huwa l-jedd għal smigħ xieraq u mhux il-jedd li tkellem avukat qabel interrogazzjoni mill-pulizija (għalkemm issa dak il-jedd ingħata*

[24] Deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fis-27 ta' Settembru, 2019 (Rikors mahluf numru: 83/2016 LSO)

[25] Inċidentalment għandu jingħad illi din il-qorti ma taqbilx mal-ewwel qorti li l-art. 39 tal-Kostituzzjoni ma huwiex applikabbli f'ċirkostanzi bħal dawk tal-każ tallum fejn l- istqarrija ttieħdet qabel ma nbdew proċeduri ġudizzjarji kontra l-persuna interrogata; ara *e.g.* Dominic Camilleri *v.* Avukat Generali, Kost. 2 ta' Marzu 2018, rik. kost. 47/2016, para. 13 *et seqq.* Dan qiegħed jingħad *obiter*, billi ma tressaqx appell minn dik il-parti tas-sentenza, iżda qiegħed jingħad biex ma jinħolqux preċedenti żbaljati. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata hamsa (5) tas-sentenza citata.)

bis-saħħa ta' strumenti leġislativi oħra), u illi biex tgħid jekk tħarisx il-jedd għal smigħ xieraq trid tqis il-proċess kollu, u mhux biss episodju iżolat, sakemm ma jintweriex illi dak l-episodju kellu effett hekk drastiku illi ikkontamina l- proċess kollu.

10. Madankollu, billi ċ-ċirkostanzi fejn il-persuna interrogata tista' ma titħalliex tkellem avukat huma l-eċċezzjoni aktar milli r-regola, u din il- qorti għandha s-setgħa li tagħti rimedju fejn issib li disposizzjoni li tħares dritt fondamentali mhux biss "qiegħda tiġi" iżda wkoll meta "tkun x'aktarx sejra tiġi miksura", din il-qorti hija tal-fehma, kif osservat fis-sentenza mogħtija fl-24 ta' Ġunju 2016 fl-ismijiet Malcolm Said v. Avukat Ġenerali[26]*, illi ma jkunx għaqli – partikolarment fid-dawl ta' inkonsistenzi fis-sentenzi tal-Qorti Ewropea li joħloq element ta' imprevedibilità, kif jixhdu l-posizzjonijiet konfliġġenti li ħadet fil-każ ta' Borg u f'dak ta' Beuze – illi l-proċess kriminali jitħalla jitkompla bil- produzzjoni tal-istqarrija mogħtija mill-attriċi lill-pulizija għaliex tqis illi, fiċ-ċirkostanzi, in-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat ma kienx nuqqas li ma jista' jkollu ebda konsegwenza ta' preġudizzju għall-attriċi, aktar u aktar meta fl-istqarrija ammettiet sehma fir-reat.*

11. Għaldaqstant tipprovdi dwar dan l-aggravju tal-avukat Ġenerali billi tgħid illi, għalkemm ma seħħ ebda ksur tal-jedd tal-attriċi għal smigħ xieraq meta tteħditilha stqarrija, madankollu dik l-istqarrija ma għand- hiex tibqa' fl-inkartament tal-kawża kontriha.'

L-istess Qorti qieset li:

'*18. Il-qorti tqis illi l-ordni li l-istqarrija titneħħa mill-inkartament, aktar milli rimedju għal ksur li, wara kollox, għadu ma seħħx, huwa garanzija tal- integrità tal-proċess u wkoll fl-interess pubbliku, biex ma jiġrix l- proċess kontra l-attriċi jkollu jitħassar wara li jintemm, b'ħela ta' ħin u riżorsi, li tkun forma oħra ta' inġustizzja għax il-liġijiet għandhom iħarsu mhux biss lil min hu mixli b'reat iżda wkoll lil min jista' jkun vittma ta' reat.*

19. Il-qorti għalhekk terġa' ttenni li ma jkunx għaqli li jsir użu mill-istqarrija waqt il-proċess kriminali, u għal din ir-raġuni tiċħad ukoll dan l-aħħar aggravju.'

Din il-Qorti taghmel ukoll referenza ghad-'*Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22 ta*' *Ottubru 2013 dwar id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali u fi proċedimenti ta' mandat ta' arrest Ewropew, u dwar id-dritt li tiġi infurmata parti terza dwar iċ-ċaħda tal-liberta` u d-dritt għal komunikazzjoni ma' partijiet terzi u mal-awtoritajiet konsulari, matul iċ-ċaħda tal- liberta`*' li t-trasposizzjoni taghha fil-Ligi ta' Malta sehhet snin wara li l-akkuzat irrilaxxa l-istqarrija tieghu, fejn permezz tat-trasposizzjoni taghha kien hemm tibdil sostanzjali fil-Ligi ta' Malta f'dak

---

[26] Rik. kost. 74/2014. (Din ir-referenza tinsab fin-nota ta' qiegh il-pagna enumerata sitta (6) fis-sentenza citata.)

li d-dritt ta' access ghal Avukat fi proceduri Kriminali jinkludi. L-artikolu 3 ta' din id-Direttiva jipprovdi:

'Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat fi proċedimenti kriminali

1. L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuni suspettati u akkużati jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat f'ħin u b'mod li l-persuni konċernati jkunu jistgħu jeżerċitaw d- drittijiet tagħhom ta' difiża b'mod prattiku u b'mod effettiv.

2. Il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom aċċess għas-servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed. Fi kwalunkwe każ, il-persuni suspettati jew akkużati għandu jkollhom id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat mill-mument l-aktar qrib minn dawn li ġejjin:

(a) qabel ma jiġu interrogati mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew ġudizzjarja;

(b) mat-twettiq minn awtorità ta' investigazzjoni jew awtorità kompetenti oħra ta' att investigattivi jew att ieħor ta' ġbir ta' provi skont il-punt (c) tal-paragrafu 3;

(c) mingħajr dewmien żejjed wara ċ-ċaħda tal-libertà;

(d) fejn ġew imħarrka biex jidhru quddiem qorti li għandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, fi żmien debitu qabel ma jidhru quddiem dik il-qorti.

3. Id-dritt ta' aċċess għas-servizzi ta' avukat għandu jimplika dan li ġej:

*(a) **L-Istati Membri għandhom jiżguraw li persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li tiltaqa' fil-privat u tikkomunika mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż qabel interrogazzjoni mill-pulizija jew minn awtorità oħra tal-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja**;*

*(b) **L-Istati Membri għandhom jiżguraw li l-persuna suspettata jew akkużata jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv meta hija tiġi interrogata. Tali parteċipazzjoni għandha tkun konformi mal-proċeduri taħt il-liġi nazzjonali, dment li tali proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza tad-dritt konċernat. Fejn avukat jipparteċipa matul interrogazzjoni, il-fatt li saret tali parteċipazzjoni għandu jiġi rreġistrat bl-użu tal-proċedura ta' reġistrar f'konformità mal-liġi tal-Istat Membru konċernat;***

(c) għandhom, minn tal-inqas, ikollhom id-dritt li l-avukat tagħhom jattendi għall-avvenimenti investigattivi jew l-attita' ġbir ta' provi li ġejjin,fejn dawk l-atti huma previsti fil-liġi nazzjonali u jekk il-persuna suspettata jew akkużata hija meħtieġa jew permessa li tattendi l-att konċernat:

(i) ringieli ta' persuni għall-identifikazzjoni;

(ii) konfrontazzjonijiet;

(iii) rikostruzzjonijiet sperimentali tax-xena tar-reat kriminali.

4. L-Istati Membri għandhom jimpenjaw ruħhom li jagħmlu l-informazzjoni ġenerali disponibbli biex jagħmluha faċli għall- persuni suspettati jew akkużati li jsibu avukat.

Minkejja d-dispożizzjonijiet tal-liġi nazzjonali dwar il-preżenza obbligatorja ta' avukat, l-Istati Membri għandhom jagħmlu l- arranġamenti meħtieġa biex jiżguraw li l-persuni suspettati jew akkużati li jinċaħdu mil-liberta` tagħhom ikunu f'pożizzjoni li jeżerċitaw b'mod effettiv id-dritt tagħhom ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat, sakemm ma jkunux irrinunzjaw dak id- dritt f'konformita` mal-Artikolu 9.

5. Huwa f'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża li l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tal-punt (c) tal-paragrafu 2 fejn id-distanza ġeografikament 'il bogħod ta' persuna suspettata jew akkużata tagħmilha impossibbli li jiġi żgurat id-dritt ta' aċċess għas- servizzi ta' avukat mingħajr dewmien żejjed wara li persuna tkun inċaħdet mil-liberta` tagħha.

6. F'ċirkostanzi eċċezzjonali u biss fl-istadju ta' qabel il- kawża, l-Istati Membri jistgħu jidderogaw temporanjament mill-applikazzjoni tad-drittijiet previsti fil-paragrafu 3 sakemm dan ikun iġġustifikat fiċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ, abbażi ta' waħda mir-raġunijiet konvinċenti li ġejjin:

(a) fejn hemm ħtieġa urġenti li jkunu evitati konsegwenzi negattivi serji għall-ħajja, il-liberta` jew l-integrita` fiżika ta' persuna;

(b) fejn l-azzjoni immedjata mill-awtoritajiet investigattivi tkun essenzjali biex jiġu evitati li l-proċedimenti kriminali jiġu pperikolati b'mod sostanzjali.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Prezentament, is-subartikoli (1) u (2) tal-artikolu 355AUA tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta jipprovdu s-segwenti:

'*(1) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha **d-dritt ta' aċċess għal avukat fil-ħin u b'tali mod li jħalliha teżerċita d-drittijiet ta' difiża tagħha b'mod prattiku u effettiv**.*
*(2) Il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha **aċċess għal avukat mingħajr ebda dewmien**. Fi kwalunkwe eventwalità, il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha aċċess għal avukat mill-mument li sseħħ l-ewwel waħda minn dawn il-ġrajjiet:*
*(a) **qabel ma tkun interrogata** mill-Pulizija Eżekuttiva jew minn awtorità oħra għall-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja fir-rigward tat-twettiq ta' reat kriminali;*
(b) mat-twettiq minn awtoritajiet investigattivi jew awtoritajiet kompetenti oħra ta' xi att ta' natura investigattiva jew att ta' kollezzjoni ta' evidenza oħra skont is-subartikolu (8)(e);
(ċ) mingħajr ebda dewmien wara li tkun ġiet imċaħħda l-libertà;
(d) meta tkun ġiet imħarrka sabiex tidher quddiem qorti ligħandha ġurisdizzjoni f'materji kriminali, f'qasir żmien qabel ma titressaq quddiem dik il-qorti.' (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Filwaqt li l-artikolu 355AUA(8) tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta umbghad jaqra:

'Id-dritt ta' aċċess għal avukat għandu jfisser dan li ġej:

(a) il-persuna suspettata jew akkużata, jekk tkun għażlet li teżerċita d-dritt tagħha għall-assistenza legali, u l-avukat tagħha, għandhom ikunu infurmati bl-allegat reat li għalih il-persuna suspettata jew akkużata ser tkun interrogata. Dik l-informazzjoni għandha tingħata lill-persuna suspettata jew akkużata qabel ma tibda l-interrogazzjoni, liema ħin m'għandux ikun inqas minn siegħa qabel ma tibda l-interrogazzjoni;

*(b) **il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li tiltaqa' u tikkomunika fil-privat mal-avukat li jirrappreżentaha, inkluż interrogazzjoni minn qabel mill-pulizija jew minn awtorità oħra ta' infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja**;*

*(ċ) **il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni. Dik il-parteċipazzjoni tista' tiġi regolata skont proċeduri li l-Ministru responsabbli għall-Ġustizzja jista' jistabbilixxi permezz ta' regolamenti, hekk iżda li dawk il-proċeduri ma jippreġudikawx l-eżerċizzju effettiv u l-essenza ta' dak id-dritt konċernat. Meta avukat jipparteċipa fl-interrogazzjoni, il-fatt li kien hemm dik il-parteċipazzjoni għandu jkun irreġistrat permezz tal-użu fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli ta' mezzi awdjoviżwali skont il-paragrafu (d):***

Iżda d-dritt tal-avukat li jipparteċipa b'mod effettiv ma għandux jinftiehem bħala dritt tal-avukat li jostakola l- interrogazzjoni jew li jissuġġerixxi tweġibiet jew reazzjonijiet oħra għall-interrogazzjoni u kull mistoqsija jew rimarka oħra mill-avukat għandha, ħlief f'ċirkostanzi eċċezzjonali, issir wara li l-Pulizija Eżekuttiva jew awtorità oħra investigattiva jew awtorità ġudizzjarja jkunu ddikjaraw li ma għandhomx aktar mistoqsijiet;

(d) l-interrogazzjoni, it-tweġibiet kollha li jingħataw għaliha u l-proċeduri kollha relatati mal-interrogazzjoni tal-persuna suspettata jew akkużata, għandhom fejn, fl-opinjoni tal-intervistatur, hu possibbli jkunu rrekordjati b'mezzi awdjoviżwali u f'dak il-każ għandha tingħata kopja tagħhom lill-persuna suspettata jew akkużata wara li tkun intemmet l-interrogazzjoni. Kwalunkwe recording għandu jkun ammissibbli bħala prova, sakemm il-persuna suspettata jew akkużata ma tallegax u ma tagħtix prova li r-recording mhuwiex ir-recording oriġinali u li dan ġie mbagħbas. M'hemmx għalfejn issir traskrizzjoni tar-recording meta tkun użata fi proċeduri fil-qorti tal-ġustizzja ta' ġurisdizzjoni kriminali, lanqas ma hemm bżonn tal-firma tal-persuna suspettata jew akkużata f'dikjarazzjoni bil-miktub li tkun saret wara l-konklużjoni tal-interrogazzjoni ġaladarba l-mistoqsijiet u t-tweġibiet kollha, jekk hemm, ikunu ġew irrekordjati fuq mezzi awdjoviżwali;

(e) il-persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt li l-avukat tagħha jattendi għall-atti investigattivi jew ġbir ta' evidenza jekk il-persuna suspettata jew akkużata jeħtiġilha jew ġiet permessa li tattendi għall-att konċernat:

(i) ringiela ta' persuni suspettati għal finijiet ta'identifikazzjoni;

(ii) konfrontazzjonijiet;

(iii) rikostruzzjonijiet tax-xena tad-delitt. (Emfazi u sottolinear mizjud minn din il-Qorti.)

Din il-Qorti tqis ghalhekk li filwaqt li ma hija bl-ebda mod tikkunsidra t-tehid tal-istqarrija minghajr prezenza tal-Avukat bhala leziva tad-dritt ta' smiegh xieraq, tqis izda illi gialadarba l-proceduri ghadhom ma ntemmux anzi ghadu ser jinstema' l-guri, u stante li l-kontenut tal-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat fit-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) jista' jkollha impatt fuq il-process kriminali, ma jkunx ghaqli jekk l-istqarrija tal-akkuzat li ttiehdet minghajr ma kellu d-dritt ghall-prezenza ta' Avukat u minghajr ma l-akkuzat inghata d-dritt li jikkonsulta ma' Avukat qabel it-tehid tal-istqarrija, tinzamm fil-process u cioe' li jkollha valur probatorju b'riskju li l-process ikollu jithassar wara li jintemm jew li aktar il-quddiem l-istqarrija tigi sfilzata wara li l-provi jkunu maghluqa bi pregudizzju ghal partijiet kollha. Dan qieghed jinghad in vista ta' nuqqas ta' uniformita' f'dak li jikkostitwixxi lezjoni ta' dritt ta' smiegh xieraq. B'zieda ma dan, din il-Qorti tikkunsidra li ma tressqet l-ebda raguni li abbazi taghha f'dan il-kaz partikolari kienet mehtiega r-restrizzjoni ghal access ghal Avukat matul l-investigazzjoni u cioe' '*at pre-trial stage*' ghajr li din il-Qorti tifhem li dan id-dritt kien ghadu ma dahalx fis-sehh.

Ghalhekk din il-Qorti filwaqt li ma hija bl-ebda mod tiddikjara li kien hemm lezjoni tad-dritt ta' smiegh xieraq tal-akkuzat, qieghda tilqa' t-tielet (3) eccezzjoni u tordna l-isfilz tal-istqarrija tal-akkuzat rilaxxata fit-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) immarkata bhala DT a fol 19 et sequitur.

L-akkuzat permezz tat-tieni (2) eccezzjoni prelimianri ecepixxa n-nullita' tal-Att ta Akkuza stante li tnejn mit-tlett kapijiet ta' akkuza ossia l-maggoranza tal-Att ta' Akkuza huma arginati fuq provi inammissibbli ossia d-dikjarazzjoni maghmulha mill-akkuzat Ahmed El Fadali Enan fi stqarrija fejn huwa ma nghatax il-fakolta tal-assistenza legali.

Illi t-tieni kap tal-att ta' akkuza jirrigwarda pussess tad-droga kokaina filwaqt li t-tielet kap tal-att ta' akkuza jirrigwarda pussess tar-raza mehuda mill-pjanta Cannabis jew xi preparazzjonijeit li jkollhom bhala bazi din ir-raza. Jirrizulta li n-narrattivi tat-tieni u t-tielet kapi tal-att ta' akkuza huma bbazati fuq dak li l-akkuzat

stqarr meta gie mitkellem mill-Pulizija. Tenut kont ta' dak ikkunsidrat aktar il-fuq, din il-Qorti sejra tqis kwalunke referenza ghal dak mistqarra mill-akkuzat waqt it-tehid tal-istqarrija jew dikjarazzjonijiet moghtija minnu waqt li ma kellux prezenza ta' Avukat fl-istadju tal-investigazzjoni bhala inammissibli, konsegwentement kwalunkwe referenza anke fin-narrativa tal-kapi tal-akkuza ghal dak li l-akkuzat qal matul it-tehid tal-istqarrija jew fl-investigazzjoni minghajr ma nghata d-dritt li jkollu Avukat prezenti mhijiex ammissibbli. Dan izda ma jwassalx ghan-nullita' tal-Att ta' Akkuza izda li kwalunkwe referenza fil-kapi tal-Att ta' Akkuza ghal dak li stqarr l-akkuzat fit-tehid tal-istqarrija tieghu jew matul l-investigazzjoni fejn ma kellux fil-prezenza tieghu Avukat, ghandu jigi kkancellat. Ghalhekk din il-Qorti tordna sabiex l-Avukat Generali jaghmel talba bil-korrezzjonijiet necessarji sabiex il-Kapi tal-Att ta' Akkuza bl-ebda mod ma jirreferu ghal dak li l-akkuzat stqarr waqt it-tehid tal-istqarrija jew waqt li ma kellux prezenza ta' Avukat fl-investigazzjoni.

Ikkunsidrat;

Illi permezz tar-raba' (4) eccezzjoni preliminari, l-akkuzat talab l-isfilz tal-istqarrijiet rilaxxati minn Adrian Farrugia immarkati bhala Dok DT u Dok DT1, tax-xhieda moghtija mill-istess Adrian Farrugia fid-disgha u ghoxrin (29) ta' Jannar tas-sena elfejn u tmintax (2018) u tax-xhieda moghtija minn Robert Farrugia nhar l-erbgha (4) ta' Marzu tas-sena elfejn u ghaxra (2010) stante li dawn huma skont l-akkuzat inammissibli bhala prova peress li huma interament ibbazati fuq *detto del detto*, ossija *hearsay evidence* u ma jistghux jingiebu bi prova kontra l-akkuzat.

L-istqarrija rilaxxata minn Adrian Farrugia fil-hdax (11) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) hija mmarkata bhala Dok DT u tinsab a fol 31 tal-atti tal-kumpilazzjoni, filwaqt li jirririzulta li giet rilaxxata stqarrija addizjonali fit-tnax (12) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) minn Adrian Farrugia li tinsab a fol 39 tal-atti tal-kumpilazzjoni.

L-akkuzat naqas milli jindika liema partijiet mill-istqarrijiet qieghed jikkunsidra bhala *detto del detto* fl-istqarrija u x-xhieda ta' Adrian Farrugia ta' nhar id-disgha u ghoxrin (29) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) li l-akkuzat erronjament jindika bhala s-sena elfejn u tmintax (2018). Din il-Qorti tinnota li meta xehed Robert Farrugia fis-seduta tal-erbgha (4) ta' Marzu tas-sena elfejn u ghaxra (2010) il-Qorti tal-Magistrati kienet ikkumentat li '*dan detto del detto*'. Din il-Qorti izda f'dan l-istadju ma tistax taghmel apprezzament tal-provi, tali apprezzament huwa mholli ghal gurati fi stadju ulterju. B'zieda ma dan, din il-Qorti temfasizza li fl-indirizz taghha versu l-gurati, din il-Qorti sejra tispjega liema provi huma l-provi ammissibli u x'valur prova ghandha tinghata. Ghalhekk din il-Qorti mhux biss f'dan l-istadju ma tistax qabel ma beda jinstemgha l-guri tiddikjara prova abbazi ta' allegazzjoni li tikkostitwissi *detto del detto* bhala inammissibli a priori.

Fis-sentenza fl-ismijiet '**<u>Ir-Repubblika ta' Malta vs Mario Azzopardi</u>**'[27] gie kkunsidrat li:

'Il-każ li mhux l-ewwel darba li ġie ċitat b'approvazzjoni dwar il-hearsay rule f'kawżi ta' natura kriminali huwa Subramaniam v. Public Prosecutor fejn insibu dan ilkliem:

'Evidence of a statement made to a witness by a person who is not himself called as a witness may or may not be hearsay. It is hearsay and inadmissible when the object of the evidence is to establish the truth of what is contained in the statement. It is not hearsay and is admissible when it is proposed to establish by the evidence, not the truth of the statement, but the fact that it was made. The fact that the statement was made, quite apart from its truth, is frequently relevant in considering the mental state and conduct thereafter of the witness or of some other person in whose presence the statement was made.'

Jekk wieħed jimxi mal-prinċipji ta' dan il-każ allura ċerti persuni li magħhom ikun tkellem l-allegat vittma jistgħu jkunu prodotti (per eżempju, psikologu, għalliem jew social worker, il-ġenituri jew qraba fil-qrib tal-allegat vittma).

Dawn jistgħu jixhdu li l-allegat vittma tassew qal hekk. Tali xhieda hija biss prova li l-allegat vittma tassew qal hekk, iżda mhux li dak li qed jgħid l-allegat vittma huwa tassew minnu.

Jekk wieħed jeżamina l-ewwel sentenza tal-artikolu 599 tal-Kap 12, wieħed jista' jikkonkludi li l-hearsay rule fil-Liġi tagħna mhix daqshekk assoluta. U filfatt hekk qalet il-Qorti Kostituzzjonali hija u tiddeċiedi il- każ 'Joseph Mary Vella et versus Il-Kummissarju tal-Pulizija' (13 ta' Jannar 1988) fejn il-Qorti kkonfermat digriet tal-Prim'Awla biex jitħalla

[27] Deciza mill-Qorti Kriminali fl-24 ta' Ottubru, 2011 (Numru 33/2010)

jixhed Prokuratur Legali li kien marbut bis-sigriet professjonali. Dan tħalla jixhed mingħajr ma kellu jikxef isem it-terza persuna li kienet qaltlu biex il-fatti li fuqhom kellhom jixhed il-Prokuratur Legali.

Peress li d-depożizzjoni, li tista' tkun hearsay, tista' tkun prova diretta li ntqal xi ħaġa, ma tistax tiġi esklusa fl- istadju tal-eċċezzjonijiet preliminari.

F'dak li huma deċiżjonijiet kriminali, il-Qrati tagħna issa ilhom sew isegwu il-prattika dwar il-hearsay rule. (Ara dwar dan il-punt: Ir-Repubblika versus Meinrad Calleja). Reċentement il-Qorti tal-Appell Kriminali diversament preseduta qalet hekk:''

' Fil-limit tal-użu li għamlet l-ewwel Qorti tal-okkorenza msemmija, ma hemm xejn irregolari. Hu ben stabbilit li waqt li prova hearsay ma hix prova tal-kontenut ta' dak li jiġi rapportat li ntqal, hi prova li dak rapportat li ntqal fil-fatt intqal fiċ-ċirkostanzi, data, post u ħin li ntqal u in kwantu tali hi ċirkostanza li meħuda ma' provi u ċirkostanza oħra tista' wkoll tikkontribwixxi għall-apprezzament li tagħmel il- Qorti.' (1 t'April 2011 'Il-Pulizija versus Fabio Schembri' preseduta mill-S.T.O. il-Prim Imħallef Dr Silvio Camilleri).

Għaldaqstant, il-Qorti qed tiċħad ir-raba', il-ħames u s-sitt eċċezzjoni.'

Il-Qorti tal-Appell Kriminali[28] qieset:

'*18. Izda, fid-dawl tal-fatt li fost il-provi tal-prosekuzzjoni hemm xhieda diretti tal-fatti in kawza allegati (fosthom il- minuri allegatament vittmi tar-reati dedotti fl-att tal- akkuza), din il-Qorti ma ssib xejn x'ticcensura dwar il-mod kif l-ewwel Qorti esprimiet ruhha dwar ir-regola tal- hearsay evidence li giet minnha spjegata tajjeb. Ilu ben stabbilit minn din il-Qorti, kif anki rilevat mill-ewwel Qorti fis-sentenza taghha, li mhux kull relazzjoni ta' x'qal haddiehor tikkostitwixxi hearsay evidence izda jekk dak rapportat hux hearsay evidence jew le jiddependi mill-uzu li wiehed jippretendi li jsir minn dak rakkontat. Jekk dak rakkontat jigi prezentat bhala prova tal-kontenut tieghu allura dak ikun hearsay evidence u bhala tali inammissibbli izda jekk dak rakkontat jigi prezentat mhux bhala prova tal-kontenut tieghu izda bhala prova li dak li ntqal verament intqal fic-cirkostanzi ta' data, post u hin li fihom intqal allura dan ma jkunx hearsay evidence u huwa ammissibbli ghal certi ghanijiet legali legittimi bhal sabiex tigi kontrollata x-xiehda diretta tax-xhud li l-kliem tieghu ikun qieghed jigi rapportat jew, fic-cirkostanzi idoneji, anki sabiex tigi korroborata xiehda diretta ohra. Huma ghal dawn ir-ragunijiet, kif tajjeb spjegat l-ewwel Qorti, li din it- tip ta' xiehda ma tistax tigi eskluza a priori izda d-decizjoni dwar l-opportunita` o meno li tithalla tinghata dik ix-xiehda u titqieghed quddiem il-gurija trid necessarjament tigi rimessa lill-Imhallef togat li jippresjedi l-guri li jkun tenut jaghti d-decizjoni tieghu skont ic-cirkostanzi li fihom jizvolgi l-guri u skont l-esigenzi evidenzjarji u procedurali tal-process.*

19. Hekk, jekk tigi messa in dubbju l-kredibilita` jew il- veridicita` ta' xhud, specjalment jekk dak ix-xhud ikun persuna minuri, il-prosekuzzjoni ma tistax legalment tigi mcahhda mill-possibilita` li tikkorrobora dik ix-xiehda bil- mezzi li taghtiha l-ligi, inkluz it-tip ta' xiehda li

[28] Fis-sentenza fl-ismijiet 'Ir-Repubblika ta' Malta v. Mario Azzopardi' deciza fit-28 ta' Gunju, 2012 (Numru: 33/2010)

ssemmiet hawn. Daqstant ukoll jekk tinqala' xi kwistjoni dwar jekk ix- xhud ikunx qiegħed jiftakar sew dak li jkun qiegħed jixhed dwaru jista' jkun meħtieġ li jiġi eżerċitat kontroll ta' dik ix- xiehda bil-mezz tax-xiehda ta' ħaddieħor dwar dak li jkun qallu l-istess xhud fiż-żmien relevanti. F'dawn l- eventwalitajiet, kif ingħad mill-ewwel Qorti fis-sentenza appellata, ikun mistenni li l-ewwel Qorti tispjega lill-ġurija il-portata u l-limiti tal-valur tax-xiehda ta' persuna li tixhed dwar x'qal ħaddieħor. Naturalment, hu ugwalment mistenni li l-ewwel Qorti ma tammettix ix-xiehda fuq kliem ħaddieħor jekk mhux unikament għall-għanijiet u fil-limiti permessi mil-liġi kif ġia` spjegat. Mill-mod kif ippronunzjat ruħha l-ewwel Qorti dwar dawn l-eċċezzjonijiet din il-Qorti ma għandhiex raġuni taħseb li l-ewwel Qorti ma hix ser tikkonforma ruħha ma dak li hi stess stabbiliet li hi l- pożizzjoni legalment korretta dwar xiehda ta' kliem ħaddieħor' liema pożizzjoni qed tiġi wkoll konfermata f'din is-sentenza.'

Kif ikkunsidrat fis-sentenza fl-ismijiet **<u>'Ir-Repubblika ta' Malta Vs Joseph Lebrum'</u>**[29]:

'Huwa bil-wisq evidenti minn dan it-tagħlim ġurisprudenzjali illi sta għall-Imħallef togat waqt il-ġuri biex jara illi ma jsirx abbuz fit-termini tas-sentenza precitata billi jikkontrolla x-xhieda u jispjega lill-ġurati r-regoli tal-hearsay kif indikat f'dik is- sentenza.

Issa il-posizzjoni tal-Ufficjal Prosekutur u Investigattiv meta huwa jagħti ix-xhieda tiegħu sabiex jispjega il-kors li ħa l-istħarriġ minnu kondott ai fini li jasal għal malvivent, hija xi ftit jew wisq differenti minn dak tax-xhud ordinarju billi fix- xhieda tiegħu huwa irid necessarjament jagħti stampa ta' dak li wasslu sabiex jiġu istitwiti l-proceduri penali fil-konfront tal-persuna akkuzata fejn allura jista' jindika illi huwa kiseb informazzjoni minn diversi sorsi, fosthom ufficjali tal-pulizija u persuni oħra involuti fl-investigazzjonijiet, nies pajzana li ighaddu xi informazzjoni u saħansitra anke xi sors kunfidenzjali li ma jistax jiġi obbligat jizvela. Tali xhieda hija ammissibbli kemm il-darba issir bis-salvagwardji kollha li tagħti l-liġi fejn allura l-Imħallef togat għandu jagħti id-direzzjonijiet opportuni lill-ġurati in konnessjoni mar-regola tal-hearsay evidence u liema piz għandha tingħata lil din ix-xhieda fejn allura il-persuna li tkun tat l-informazzjoni ma tiġiebx fil-qorti sabiex tixhed u allura l-persuna akkuzata ma ikollhiex kontroll fuq dak mistqarr minnha.

Magħdud dan allura din il-Qorti ma tistax taqbel ma'l-eccezzjoni sollevata mill- akkuzat illi a priori x-xhieda tal-Ufficjali Investigattivi, kemm Ciappara kif ukoll Theuma hija waħda inammissibbli. Illi fuq kollox għalkemm l-akkuzat jilmenta illi x- xhieda taz-zewġ ufficjali investigattivi tikkostitwixxi hearsay evidence fil-mġġior parti tagħha, madanakollu ma jindikax liema parti tax-xhieda huwa qiegħed isib oġġezzjoni għaliha u din il-Qorti ma tistax certament f'dan l-istadju tezamina l-atti bil-għan illi tagħmel apprezzament ta' dak li jingħad billi dan il-kompitu għadu jitħalla f'idejn il-ġurija popolari dejjem bis-salvagwardja illi kif ingħad jingħataw direzzjoni mill-Imħallef togat dwar l-ammissibbilita o meno ta' xi partijiet mix- xhieda kif ingħad fejn dawn jikkostitwixxu 'l hekk imsejjaħ 'detto del detto'.'

[29] Deciza mill-Qorti Kriminali fil-31 ta' Jannar, 2018 (Att tal-Akkuza numru: 9/2014)

Din il-Qorti ghalhekk qieghda tichad ir-raba' eccezzjoni (4).

Ikkunsidrat;

Illi permezz tal-hames (5) eccezzjoni, l-akkuzat talab l-isfilz tal-istqarrija guramentata ta' Adrian Farrugia stante li r-rikors mressaq mill-Pulizija ezekuttiva ghal dan l-ghan u cioe' fejn fih il-Qorti tal-Magistrati intalbet sabiex tisma persuna bil-gurament a tenur tal-artikolu 24(A)(12)(13)[30] tal-Kapitolu 101 tal-Ligijiet ta' Malta sar b'referenza ghal terza persuna u mhux ghal Adrian Farrugia u dan kif jirrizulta mir-rikors a fol 4.

Din il-Qorti qieghda tifhem li l-akkuzat qieghed jirreferi ghal fol 4 tal-process verbal dwar is-smiegh ta' xhieda taht gurament minn Adrian Farrugia u cioe' a fol 28 tal-atti tal-kumpilazzjoni. L-Ispettur Dennis Theuma kien filwaqt li ghamel referenza ghal fatt li Adrian Farrugia kien volontarjament ghazel li jirilaxxa stqarrija fejn kien anke irrilaxxa stqarrija addizzjonali u fejn l-Ispettur talab lil Magistrat Dr J Apap Bologna biex jisma lil 'Patrick Muscat' taht gurament kif mahsub fl-artikoli 24(A)(12)(13) tal-Kapitolu 101 tal-Ligijiet ta' Malta. Ghalhekk jirrizulta li l-Ispettur Dennis Theuma ghalkemm kien spjega li Adrian Farrugia kien rrilaxxa stqarrija, meta gie ghat-talba sabiex il-Magistrat Inkwirenti jismghu, indika l-isem ta' Patrick Muscat minflokk isem Adrian Farrugia. Il-Magistrat Inkwirenti Dr Joseph Apap Bologna kien ippreseduta f'seduta tal-hdax (11) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) fejn kienet giet esebita l-isrqarrija ta' Adrian Farrugia u fejn Adrian Farrugia kien ikkonferma l-kontenut taghha bil-gurament. L-ghada fit-tnax (12) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) l-Ispettur Dennis Theuma esebixxa stqarrija ohra ta' Adrian Farrugia bhala Dok DT1 u sett ritratt tal-kulur enumerati minn numru 1 san-numru 8. Adrian Farrugia ikkonferma l-kontenut ta' din l-istqarrija bil-gurament.

[30] Din il-Qorti qieghda tifhem li l-akkuzat qieghed jaghmel referenza ghall-artikolu 24A(12) u 24A(13) tal-Kapitolu 101 tal-Ligijiet ta' Malta.

Is-subartikoli (12) u (13) tal-artikolu 24A tal-Kapitolu 101 tal-Ligijiet ta' Malta jipprovdu:

(12) Waqt li tkun qed issir investigazzjoni ta' reat kontra din l-Ordinanza, il-Pulizija Esekuttiva tista' titlob lil maġistrat biex jisma' bil-ġurament lil kull persuna li hija taħseb li għandha informazzjoni dwar dak ir-reat; u l-maġistrat għandu minnufihjisma' lil dik il-persuna bil-ġurament.

(13) Għall-fini tas-smigħ bil-ġurament ta' persuna kif provdutfis-subartikolu (12) il-maġistrat ikollu l-istess setgħat li bil-liġi għandha l-Qorti tal-Maġistrati (Malta) jew il-Qorti tal-Maġistrati (Għawdex) bħala qorti istruttorja kif ukoll is-setgħat imsemmija fl-artikolu 554 tal-Kodiċi Kriminali; iżda dak is-smigħ għandu dejjem isir bil-magħluq.

Il-fatt li dak iz-zmien Spettur Dennis Theuma kien erronjament indika l-isem ta' Patrick Muscat meta talab lil Magistrat Inkwirenti biex jismghu taht gurament ma jwassalx ghall-isfilz tal-istqarrijiet guramentati moghtija minn Adrian Farrugia stante li jirrizulta ampjament car li l-indikazzjoni ta' Patrick Muscat kien zball tant li l-kumplament tal-istess dokument jirreferi ghal Adrian Farrugia fejn fil-fatt il-Magistrat Inkwirenti sussegwenemtent semgha lil Adrian Farrugia darbtejn.

Ghalhekk din il-hames (5) eccezzjoni qieghda tigi michuda.

Ikkunsidrat;

Illi permess tas-sitt (6) eccezzjoni, l-akkuzat talab l-isfilz tax-xhieda moghtija mill-Ispettur illum Assistent Kummissarju Dennis Thuema a fol 12 et sequitur, tal-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat Ahmed El Fadali Enan u tax-xhieda moghtija minn Zakarija Ahmed u dan abbazi tal-inammissibilta' taghhom stante li fihom ssir referenza esplicita ghal fatt li l-akkuzat kien diga soggett ghal proceduri penali quddiem dawn il-Qrati u li kien qieghed jirrispjedi ghal xi perjodu gewwa l-Facilita' Korrettiva ta' Kordin, liema referenza hija projbita li ssir skont l-Artikolu 459A tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta.

Fl-ewwel lok, din il-Qorti tikkunsidra li l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat fit-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) gia giet dikjarata bhala inammissibli u fejn giet anke ordnata l-isfilz taghha aktar kmieni f'din is-sentenza abbazi ta' nuqqas ta' assistenza legali. L-akkuzat f'din l-eccezzjoni qieghed jitlob ukoll l-isfilz tax-xhieda ta' Zakarija Ahmed u tal-Assistent Kummissarju Dennis Theuma. F'dak li jirrigwarda lil dak iz-zmien Spettur Dennis Theuma fix-xhieda tieghu moghtija fid-disgha u ghoxrin (29) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010), din il-Qorti qieghda tifhem li l-akkuzat qieghed jaghmel referenza ghal parti tax-xhieda fejn dak iz-zmien Spettur Dennis Theuma xehed li '*Dan fil-fatt gie arrestat fit-13 ta' Jannar 2010 minn go l-ghassa tar-Rahal il-Gdid filghodu fejn huwa jiffirma regolarment minhabba proceduri kriminali kontra tieghu li ghadhom sub judice quddiem din il-Qorti diversament preseduta.*'

L-akkuzat qieghed jitlob ukoll l-isfilz tax-xhieda ta' Zakarija Ahmed. Din il-Qorti qieghda tifhem li Zakaria Ahmed xehed fit-tnax (12) ta' Marzu tas-sena elfejn u ghaxra (2010) in vista ta' talba ghal helsien mill-arrest tal-akkuzat. Fl-istess xhieda xehed li '*Dan ghandu garaxx, kien jahdem bajjad u imbghad infired ghal rasu u ghandu garaxx biex jaghmel id-daqqiet tal-karozza. Imbghad qata' ghax kellu kawza ta' qabel din u meta hareg gie l-hanut ghandi biex inhaddmu. U ghidtlu all right u haddimtu*'.

L-artikolu 459A tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta jaqra:

'*L-imputat li jitla' jixhed m'għandux jiġi mistoqsi, u jekk jiġi mistoqsi ma jkunx meħtieġ li jwieġeb, xi mistoqsija lix'aktarx turi li huwa jkun ikkommetta, jew instab ħati, jew ikun ġieakkużat b'xi reat ħlief dak ir-reat li jkun qed jiġi akkużat dwaru,jew li jkollu karattru ħażin, għajr meta -*
(a) l-prova li jkun ikkommetta jew insab ħati ta' reat ieħor bħal dak tkun prova ammissibbli biex turi li jkun ħatita' reat li jkun qed jiġi akkużat bih; jew
(b) huwa jkun personalment jew permezz tal-avukattiegħu staqsa mistoqsijiet lix-xhieda tal-prosekuzzjonibil-għan li jistabbilixxi l-karattru tajjeb tiegħu, jewikun ta xiehda tal-karattru tajjeb tiegħu, jew ix-xorta jew l-andament tad-difiża jkunu tali li jinvolvu akkużidwar il-karattru tal-prosekutur jew ix-xhieda tal-prosekuzzjoni, jew il-vittma l-mejta tad-delitt allegat;jew(ċ) ikun ta xiehda li tinvolvi fl-għemil ta' xi reat li bihikun qiegħed jiġi akkużat, lil xi persuna oħra akkużatafl-istess proċedimenti.
(2) F'kull ċirkostanza msemmija fil-paragrafi (a) sa (ċ) hawnaktar qabel kull record li jkun jindika li kien hemm xi sejbien ta'ħtija preċedenti tal-persuna akkużata jew imputata jista' jinġieb bi prova.'

Ghalhekk l-artikolu 459A tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta jirreferi ghal meta l-imputat jitla jixhed u ma jirregolax ix-xhieda ta' xhieda ohra. In oltre' fix-xheida ta' dawn iz-zewg xhieda ma hemmx dettalji partikolari tal-proceduri li l-akkuzat kien soggett ghalihom jew dettalji dwar ghala kien qieghed jirrisjedi l-Facilita' Korrettiva ta' Kordin.

Din il-Qorti qieghda ghalhekk tichad din is-sitt (6) eccezzjoni.

Ikkunsidrat;

L-akkuzat permezz tas-seba' (7) eccezzjoni irrizerva l-pozizzjoni tieghu dwar ix-xhieda migbura bil-procedura tal-Ittri Rogatorji u dan minhabba li l-akkuzat ma nghatax l-opportunita' li jezamina r-rizultanzi tax-xhieda moghtija in kontro-ezami peress li l-Avukat Generali qabad u hareg l-Att ta' Akkuza minghajr ma saret dikjarazzjoni da parti tal-istess akkuzat dwar dawn il-provi hekk migbura. Gialadarba l-akkuzat mhuwiex jissostanza din l-eccezzjoni u filfatt qieghda titressaq biss bhala rizerva, din il-Qorti mhijiex sejra tiehu konjizzjoni taghha.

Ghal dawn il-motivi, din il-Qorti qieghda taqta' u tiddeciedi billi tichad l-ewwel (1), ir-raba' (4), il-hames (5) u s-sitt (6) eccezzjonijiet preliminari, tastjeni milli tiehu konjizzjoni tas-seba' (7) eccezzjoni preliminari u tilqa' limitatament it-tieni (2) u t-tielet (3) eccezzjonijiet preliminari billi filwaqt li bl-ebda mod ma hija tiddikjara lezjoni tad-dritt tas-smiegh xieraq u lanqas ma tilqa' l-parti tat-tieni eccezzjoni dwar in-nullita tal-Att ta' Akkuza, tiddikjara l-istqarrija rilaxxata mill-akkuzat fit-tlettax (13) ta' Jannar tas-sena elfejn u ghaxra (2010) immarkata bhala DT u li tinsab a fol 19 et sequitur tal-atti tal-kumpilazzjoni bhala inammissibli u ghalhekk tordna l-isfilz taghha u konsegwentement kwalunkwe referenza fl-atti ghal kontenut ta' tali stqarrija jew ghal dak li l-akkuzat qal lil Pulizija waqt l-investigazzjoni inkluz ghalhekk kwalunkwe referenza li ssir fin-narrattivi tal-Kapi tal-Att ta' Akkuzi ghal kwalunkwe haga li l-akkuzat kien stqar fl-istadju tal-investigazzjoni u matul l-

istqarrija imsemmija hija inammissibli u ghalhekk din il-Qorti tordna lil Avukat Generali sabiex jitlob li jsiru l-korrezzjonijiet mehtiega fl-Att ta' Akkuza in ottemporenza ta' dak kontenut f'din is-sentenza.

Din il-Qorti tordna l-prosegwiment tas-smiegh tal-kawza.

(ft) Consuelo Scerri Herrera
Imhallef
VERA KOPJA

Franklin Calleja
Deputat Registratur